

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Diana Stanisavljevic

Hur kan domaren avhjälpa oklarheter när målsäganden är ett barn?

En straffprocessrättslig analys om domstolens materiella
processledning vid användningen av videoinspelade barnförhör

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Linnea Wegerstad

Termin: VT24

Innehåll

Summary	5
Sammanfattning	6
Förord.....	7
Förkortningar	8
1 Inledning	9
1.1 Bakgrund	9
1.2 Syfte och frågeställningar.....	10
1.3 Avgränsningar	11
1.3.1 Metod	13
1.3.2 Material	15
1.4 Disposition.....	17
2 Grundläggande straffprocessuella principer	18
2.1 Introduktion till kapitlet.....	18
2.2 Principer av relevans vid videoinspelade barnförhör	18
2.2.1 Muntlighetsprincipen, omedelbarhetsprincipen, principen om bevisomedelbarhet och det bästa bevismaterialet	18
2.2.2 Kontradiktoriska principen	19
2.3 Principer av relevans för domstolens materiella processledning	20
2.3.1 En akusatorisk eller inkvisitorisk process?	20
2.3.1.1 Den svenska brottmålsprocessen – akusatorisk med inkvisitoriska inslag.....	21
2.3.2 Förhandlings- och dispositionsprincipen	22
2.3.3 Officialprincipen	23
3 Barnets bästa och dess förhållande till materiell processledning vid barnförhör.....	25
3.1 Introduktion till kapitlet.....	25
3.2 Barnets bästa: en rättighet, en princip och ett tillvägagångssätt	25
3.2.1 Barnets bästa vid materiell processledning	26
4 Förhör med barn i brottmålsprocessen	28
4.1 Introduktion till kapitlet.....	28
4.2 Förundersökningen	28
4.2.1 Särskilda regler vid förhör med barn	28
4.2.1.1 Hur många förhör får hållas med barn?.....	28
4.2.1.2 Vem får hålla i förhör med barn?	30
4.2.1.3 Vem får närvara vid förhör med barn?	30

	4.2.1.4	Var hålls förhör med barn?.....	31
	4.2.2	Videoinspelning av förhör med barn.....	32
	4.2.3	Artikel 6.1– Den misstänktes rätt till en rättvis rättegång.....	33
	4.2.4	Artikel 6.3 (d) – Den misstänktes rätt att förhöra barnet	36
	4.2.4.1	Enligt Europadomstolens praxis.....	36
	4.2.4.2	Enligt rättegångsbalken	39
	4.3	Huvudförhandlingen.....	39
	4.3.1	Uppspelning av barnförhör	39
	4.4	Delanalys	41
5		Materiell processledning i brottmål	42
	5.1	Introduktion till kapitlet.....	42
	5.2	Domstolens materiella processledning	42
	5.3	”Utrett efter vad dess beskaffenhet kräver”.....	43
	5.3.1	Enligt lagtexten	43
	5.3.2	Enligt förarbeten	43
	5.3.2.1	Den historiska synen på domstolens materiella processledning	44
	5.3.2.2	Den förändrade synen på domstolens materiella processledning	45
	5.3.2.3	Den moderna synen på domstolens materiella processledning	47
	5.4	”Avhjälpa otydligheter och ofullständigheter” i bevisningen	49
	5.4.1	Hur ska domstolen påpeka oklarheter i bevisningen?.....	50
	5.5	Processledning till nackdel för den tilltalade.....	50
	5.6	Delanalys	52
6		Materiell processledning vid inspelade barnförhör	54
	6.1	Introduktion till kapitlet.....	54
	6.2	Praktiska problem vid videoinspelade barnförhör.....	54
	6.3	Förslag på processledning vid inspelade barnförhör	55
	6.3.1	Tilläggsförhör under huvudförhandlingen	55
	6.3.2	Förhör med barn i den tilltalades frånvaro.....	58
	6.3.3	Förhör med barn genom videokonferens	59
	6.3.4	Fortsatt huvudförhandling i kompletteringssyfte.....	61
7		Analys och slutsatser	64
	7.1	Introduktion till kapitlet.....	64
	7.2	Hur kan domstolen, inom ramen för sin materiella processledning, klargöra oklarheter i barns utsagor från videoinspelade förhör när barnet inte är närvarande vid huvudförhandlingen?	64

Käll- och litteraturförteckning..... 68

Summary

In February 2003, Western Sweden's Court of Appeal acquitted a man of two counts of child rape in the "Snippamålet" case. During the investigation, the girl used the word "snippa", but no one asked her what she meant by the term. Since the girl did not attend the main hearing, the court had no opportunity to clarify this. This ambiguity significantly influenced the court's judgement, resulting in the man's acquittal. The ruling has highlighted a significant gap in our legal system: how can the court clarify ambiguities in children's statements when the child is not physically present at the main hearing?

It is now standard practice for children to be interviewed during the investigation, with their statements being played back during the main hearing. The purpose of this is to protect children from the potential trauma that being present in a courtroom may cause. The use of video-recorded child interviews does not necessarily violate the defendant's right to a fair trial. However, it does pose certain challenges for the court in exercising material procedural management. The court has an obligation to ensure that the case is sufficiently investigated, which means that the court is expected to address ambiguities and deficiencies in the statements made. When children's statements are presented to the court through playback of video-recorded interviews, the court is practically prevented from asking the child questions. As the "snippa case" has shown, ambiguities in children's statements can directly impact the outcome of the case.

There is a lack of discussion on how the court should address ambiguities that arise in video-recorded child interviews. Neither the legislation nor the preparatory works have considered that children generally do not give their testimony directly in court. The prevailing conflict between the use of video-recorded child interviews and the court's responsibility for material procedural management thus requires new solutions. This thesis presents some concrete proposals on how the court can clarify ambiguities in children's statements, even in cases where children are not present at the main hearing.

Sammanfattning

I februari 2023 frikände Hovrätten för Västra Sverige en man från två fall av våldtäkt mot barn i det så kallade ”snippamålet”. Under förundersökningen använde flickan ordet ”snippa”, men ingen frågade henne vad hon menade med ordet. Eftersom flickan inte närvarade vid huvudförhandlingen hade domstolen ingen möjlighet att klargöra detta. Denna oklarhet fick avgörande betydelse för domstolens bedömning och resulterade i att mannen frikändes. Avgörandet har kommit att belysa en stor lucka i vårt rättssystem: hur kan domstolen klargöra otydligheter i barns utsagor när barnet inte är fysiskt närvarande vid huvudförhandlingen?

Det är numera praxis att barn förhörs under förundersökningen och att deras utsagor spelas upp under huvudförhandlingen. Syftet är bland annat att skydda barn från de potentiella trauman som närvaron i en rättsal kan medföra. Användningen av videoinspelade barnförhör utgör inte nödvändigtvis en kränkning av den tilltalades rätt till en rättvis rättegång. Däremot medför det vissa svårigheter för domstolen att bedriva materiell processledning. Domstolen har nämligen en skyldighet att säkerställa att målet blir tillräckligt utrett, vilket innebär att domstolen förväntas avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i de uttalanden som görs. När barns utsagor presenteras för rätten genom uppspelning av videoinspelade barnförhör, blir domstolen i praktiken förhindrad att ställa frågor till barnet. Som ”snippamålet” har visat kan otydligheter i barn utsagor ha direkt inverkan på utgången i målet.

Det råder en brist på diskussion om hur domstolen ska avhjälpa otydligheter som framkommer i videoinspelade barnförhör. Varken i lagtexten eller i förarbetena har det beaktas att barn i allmänhet inte lämnar sin berättelse direkt i domstolen. Den rådande konflikten mellan användningen av videoinspelade barnförhör och domstolens ansvar för materiell processledning kräver således nya lösningar. Denna uppsats presenterar några konkreta förslag på hur domstolen kan klargöra otydligheter i barns utsagor, även i de fall barn inte närvarar vid huvudförhandlingen.

Förord

Min tid på juristprogrammet närmar sig nu sitt slut. Ett par personer som på olika sätt har bidragit till detta arbete förtjänar ett särskilt omnämnande.

Tack till min handledare Linnea för att du väglett mig i rätt riktning. Tack till Vilhelm för att du tålmodigt svarade på mina frågor och för att du ställt upp för reflektion under arbetets gång. Tack till gänget på Tiger Advokater för att ni alltid har hejat på mig. Tack till min familj för att ni alltid har trott på mig, även när jag inte trott på mig själv. Era uppmuntrande ord och alla tårtor vi firat med när betygen kom in i Ladok har varit ovärderliga. Tack till Josef för att du har hjälpt mig att komma på andra tankar och för att du alltid finns där för mig, oavsett vad. Du är verkligen en vän för livet. Tack till Sara för att du tröstat mig när känslor av tvivel och hopplöshet gjort sig påminda, och framför allt för att du förgyllt min studietid. Jag hade aldrig klarat det utan dig.

Kristina (sekino) nu kan du äntligen berätta för alla att din syster är jurist.

Malmö i maj 2024

Diana Stanisavljevic

Förkortningar

Barnkonventionen	Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
BrB	Brottsbalk (1962:700)
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FN	Förenta nationerna
FN:s barnrättskommitté	Förenta nationernas kommitté för barnets rättigheter
FuK	Förundersökningskungörelse (1947:948)
HD	Högsta domstolen
JO	Justitieombudsmannen
LSF	Lag (1999:997) om särskild företrädare för barn
NJA	Nytt juridiskt arkiv
NJA II	Nytt juridiskt arkiv avdelning 2
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RH	Rättsfall från hovrätterna
SFS	Svensk författningssamling
SvJT	Svensk Juristtidning
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I februari 2023 frikände Hovrätten för Västra Sverige en man i 50-årsåldern som tidigare dömts för två fall av våldtäkt mot en 10-årig flicka. Enligt åklagaren ska mannen bland annat haft ett finger inne i flickans snippa.¹ Avgörandet har därför kommit att i folkmun kallas för ”snippadomen”.² I det barnförhör som hölls med flickan under förundersökningen använde hon ordet ”snippa”, men ingen frågade vad hon menade med ordet. Flickans användning av ordet gav upphov till osäkerhet om penetration verkligen hade förekommit. Till bilden hör också att flickans förhör spelades upp inför domstolen, vilket medförde att domstolen inte hade någon möjlighet att fråga henne vad som närmare avsågs. Istället sökte domstolen svar i en ordbok som beskrev ordet ”snippa” som ett vardagligt uttryck för kvinnans *yttre* könsorgan. Mot denna bakgrund ansåg hovrätten att det inte gick att styrka att mannen penetrerat flickans underliv. Enligt den straffrättsliga bestämmelsen är det därför inte fråga om våldtäkt mot barn.³

Hovrätten har fått motta stark kritik på grund av den frikännande domen.⁴ Manifestationer hölls runt om i landet där orden ”utbilda hovrätten” prydde många plakater.⁵ Den frikännande domen ledde även till en digital proteststorm där tusentals inlägg publicerades med hashtaggen #jagvetvadensnippear.⁶ Förutom att ha väckt starka reaktioner runt om i landet har domen även aktualiserat frågor om domstolens materiella processledning. Diskussionen har främst kretsat kring frågan varför hovrätten inte prövade alternativa brottsrubriceringar som uppenbart täcks av gärningsbeskrivningen.⁷

---

¹ Hovrätten för Västra Sveriges dom 2023-02-23 i mål nr B 6074-22.

² Se t.ex. Gustafsson 2023 ”Snippadomen tas upp av Högsta domstolen”. Notera att rättsfallet saknar prejudikatbeteckning. Hädanefter benämns rättsfallet ”snippamålet” eller ”snippadomen” för att förenkla igenkännandet av och hänvisningar till rättsfallet.

³ Jfr 6 kap. 4 § BrB.

⁴ JO, beslut 2023-03-02, Dnr 1766-2023, ”Anmälningar mot Hovrätten för Västra Sverige”.

⁵ Se t.ex. Stein 2023 ”Hundratals i demonstration: Måste visa vårt stöd för den här flickan”.

⁶ Se t.ex. Hedbom 2023 ”Digital proteststorm över snippadom”.

⁷ Se t.ex. Larson 2023 ”Materiell processledning brast i Snippamålet – brottsrubricering kom bort”.

Domstolarna är nämligen inte, och har hittills inte varit, bundna av åklagarens rubricering.⁸ Efter att riksåklagaren överklagade domen fann Högsta domstolen (HD) att hovrätten hade begått ett rättegångsfel genom att inte ta upp frågan om alternativa bestämmelser. HD återförvisade därför målet till hovrätten för fortsatt handläggning.⁹ I mars 2024 kom domen som innebär slutet på en över två och ett halvt år lång rättsprocess. Efter att ha prövat målet på nytt dömdes hovrätten mannen för våldtäkt mot barn till tre års fängelse.¹⁰

Man kanske kan tycka att ”snippadomen” borde vara färdigdiskuterad vid det här laget, men domen och dess efterdyningar inrymmer några viktiga principfrågor, framför allt den om domstolens hantering av oklarheter och luckor under rättegången. Detta är särskilt relevant i mål där målsäganden är ett barn. Mellan det praktiska förfarandet som tillämpas i mål när målsäganden är ett barn och rättens ansvar att bedriva materiell processledning finns en konflikt som är värd att belysa. Det är mot denna bakgrund som ämnet är intressant och mer relevant än någonsin. Trots att ”snippadomen” har utgjort ett viktigt bidrag till diskussionen om domstolens materiella processledning, kvarstår många frågor obesvarade. Jag ska därför ge ett bidrag till den diskussionen.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att, som en del av den ovan beskrivna konflikten, bidra med förslag på hur rättssystemet kan utvecklas för att bättre hantera den materiella processledningen vid användningen av videoinspelade barnförhör. Genom att undersöka hur domstolen kan klargöra otydligheter i barns utsagor när barnet inte är fysiskt närvarande vid huvudförhandlingen, avser jag att identifiera de utmaningar som uppstår och föreslå förbättringsåtgärder. För att uppnå syftet är det nödvändigt att undersöka förhørsprocessen med barn som målsägande samt domstolens ansvar för materiell processledning. Ett annat, men för helheten minst lika viktigt, syfte är att undersöka hur användningen av videoinspelade barnförhör påverkar den tilltalades rätt att

---

⁸ 30 kap. 3 § 2 men. RB.

⁹ Högsta domstolens beslut 2023-11-17 i mål nr B 1937.

¹⁰ Hovrätten för Västra Sveriges dom 2024-03-06 i mål nr B 1944-21.

förhöra målsäganden. För att uppnå det övergripande syftet kommer följande frågeställning att besvaras:

- I. Hur kan domstolen, inom ramen för sin materiella processledning, klargöra oklarheter i barns utsagor i videoinspelade förhör när barnet inte är närvarande vid huvudförhandlingen?

För att kunna besvara huvudfrågan på ett tillfredsställande sätt kommer följande underfrågor att besvaras:

- I. Hur regleras förhör med barn som målsägande, och hur påverkar användningen av videoinspelade barnförhör den tilltalades rätt att förhöra målsäganden?
- II. Hur regleras domstolens materiella processledning, och vilka slutsatser kan dras om dess inverkan på användningen av videoinspelade barnförhör?

1.3 Avgränsningar

Som redogjorts för i avsnitt 1.2 kommer uppsatsen att behandla domstolens materiella processledning i brottmål. Den formella processledningen kommer inte att behandlas.¹¹ Inte heller kommer domstolens ansvar för materiell processledning under förberedelsen i brottmål att behandlas.¹² Istället kommer arbetet, som framgick av inledningen till detta kapitel, att behandla den materiella processledningen under huvudförhandlingen.¹³

---

¹¹ 46 kap. 4 § 1 st. RB reglerar rättens ansvar för formell processledningen under huvudförhandlingen i brottmål.

¹² Sedan den 1 juli 2022 har det införts en uttrycklig regel i 45 kap. 10 § 3 st. RB som reglerar rättens ansvar för materiell processledning under förberedelsen i brottmål, se SFS 2022:791. Tidigare tillämpades 46 kap. 4 § 2 st. stycket RB analogt vid processledningen under målets beredande till huvudförhandlingen, se prop. 2021/22:186 s. 96.

¹³ Se avsnitt 1.2.

Även för tvistemål finns en bestämmelse om materiell processledning med exakt samma ordalydelse som för brottmål.¹⁴ Trots att dessa bestämmelser är identiska, är de inte avsedda att tillämpas på samma sätt.¹⁵ I förarbetena görs dock vissa jämförelser, och det är därför naturligt att återge dessa vid redogörelsen av domstolens materiella processledning i brottmål. Dessa är dock kortfattade och avser inte att ge någon heltäckande bild av den materiella processledningen inom tvistemålsförfarandet.

Frågan om domstolens materiella processledning i brottmål är omdiskuterad och svår. Den avser dessutom betydligt mer än det spörsmål som diskuteras i denna uppsats. Det finns därför inte utrymme att ta upp hela den komplicerade frågan om domstolens materiella processledning. För att hålla arbetet mer koncentrerat har jag valt att enbart behandla den materiella processledningen i förhållande till bevisningen. Diskussionen om innebörden av ordet ”snippa” som rasat lämnas utanför arbetet. Jag kommer inte heller att behandla frågan om hovrätten dömde på ett riktigt sätt – detta har det skrivits nog om. Istället avser jag att ge förslag på hur domstolen kan klargöra oklarheter i barns utsagor när dessa presenteras genom uppspelning av videoinspelade barnförhör.

Diskussionen om hur förhör med barn går till behandlas inte i större utsträckning än nödvändigt för att ge läsaren en förståelse för hur det praktiska förfarandet vid barnförhör kan innebära utmaningar för domstolens materiella processledning. Barnkonventionen behandlas genomgående i uppsatsen, men det kommer inte göras någon fullständig redogörelse av dess innehåll. Istället har jag valt att studera artikel 3 som rör barnets bästa, eftersom denna är mest relevant för uppsatsen. En diskussion om andra artiklar i konventionen har bedömts vara överflödigt på grund av bristande relevans. Vissa av de rättigheter som berörs i barnkonventionen finns även i andra internationella instrument, men dessa har lämnats utanför arbetet.¹⁶

---

¹⁴ 43 kap. 4 § 2 st. RB reglerar rättens ansvar för materiell processledning under huvudförhandlingen i tvistemål. Om rättens ansvar för formell processledning under huvudförhandlingen i tvistemål, se 43 kap. 4 § 1 st. RB.

¹⁵ SOU 1982:26 s. 105.

¹⁶ Som exempel kan nämnas den Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna). I artikel 24.3 stadgas ”Vid

Främst beror det på att annan internationell rätt inte är inriktade på barns speciella rättigheter på samma sätt som barnkonventionen.¹⁷ Dessutom är barnkonventionen numera svensk lag och har påverkat svensk rätt i stor utsträckning.

Slutligen har valt att fokusera på barnet som målsägande och inte som tilltalad, även om det givetvis också förekommer att den tilltalade ibland är ett barn. Med begreppet ”barn” avgränsas arbetet till att behandla målsäganden under 15 år, även om begreppet normalt sett tar omfattar barn under 18 år.¹⁸

1.3.1 Metod

De två underfrågorna avser att beskriva gällande rätt. Detta kan framstå som missvisande eftersom begreppet ”gällande rätt” kan tolkas på två olika sätt. Vissa menar att det syftar på den rätt som motsvarar innehållet i exempelvis lagtext och förarbeten, det vill säga gällande rätt i *sedvanlig mening*. Andra menar att begreppet syftar på gällande rätt som faktiskt tillämpas i underrätterna, det vill säga gällande rätt i *faktisk mening*.¹⁹

Det ursprungliga syftet med arbetet var att studera gällande rätt i faktisk mening genom att undersöka hur och i vilken omfattning domstolen utövar materiell processledning i praktiken. Som läsaren kommer att upptäcka skiljer sig förarbetena markant från den praxis som gäller idag. Genom att studera hur domstolen faktiskt utövar materiell processledning var min avsikt att bidra med en mer heltäckande bild. Under genomgången av domskälens innehåll stötte jag dessvärre på en rad utmaningar. Den största utmaningen var den bristfälliga informationen i domskälen. I de flesta fall gav domskälen endast allmänna kommentarer om domstolens ansvar för materiell processledning, utan att ange om processledning över huvud taget hade förekommit. I andra fall angavs att processledning hade förekommit vid huvudförhandlingen, men det saknades detaljer kring vilka åtgärder som hade

---

alla åtgärder som rör barn, oavsett om de vidtas av offentliga myndigheter eller privata institutioner, ska barnets bästa komma i främsta rummet”.

¹⁷ Singer 2022 s. 18.

¹⁸ I barnkonventionens artikel 1 definieras barn som varje människa under 18 år.

¹⁹ Peczenik 1995 s. 17.

vidtagits. Ännu svårare var det att utläsa om domstolen hade sett möjligheten att processleda men trots detta valt att förhålla sig passiv. Mot denna bakgrund valde jag att inte inkludera en analys av domstolens materiella processledning i faktisk mening. Istället har jag valt att fokusera på andra aspekter av domstolens materiella processledning där jag kan dra mer välgrundade slutsatser. Genom att undersöka hur förhör med barn genomförs och hur deras utsagor hanteras, avser jag att belysa de utmaningar som domstolen står inför i sitt processledningsansvar. Jag kommer således att studera gällande rätt i sedvanlig mening.

Eftersom de två första frågeställningarna kommer att besvaras enligt gällande rätt i sedvanlig mening lämpar sig den rättsdogmatiska metoden väl. Det finns dock olika uppfattningar om rättsdogmatiken som metod, särskilt när det gäller om och i vilken omfattning metoden tillåter en analys av gällande rätt. Trots detta är de flesta överens om att den rättsdogmatiska metoden traditionellt sett har definierats som en metod för att fastställa gällande rätt, och inte för att analysera eller kritisera densamma.²⁰ Många anser därför att metoden är begränsad till argument *de lege lata*, det vill säga en beskrivning av *hur* rätten är. Detta ska skiljas från argument *de lege ferenda*, som är en beskrivning av hur rätten *bör* vara.²¹ Sandgren menar att värderingar och kritik inte ryms inom den rättsdogmatiska metoden. Enligt honom bör en sådan metod istället kallas för rättsanalytisk.²² Denna metod öppnar för ett friare och mer öppet synsätt som inte behöver ha endast ett rätt svar på ett juridiskt problem. Istället kan den rättsanalytiska metoden innehålla flera legitima svar på ett juridiskt problem. Detta till skillnad från det rättsdogmatiska synsättet som bygger på föreställningen att det enbart finns *en* rätt lösning på varje juridiskt problem. Som ett led i ett rättsanalytiskt arbete kan givetvis ingå att fastställa gällande rätt – och gör det vanligen – men stannar inte där. Förutom att fastställa gällande rätt ger den rättsanalytiska metoden också utrymme för att analysera rätten som sådan.²³ Metoden kan därför sägas vara en förlängning av den rättsdogmatiska

---

²⁰ Kleineman 2018 s. 21.

²¹ Sandgren 2018 s. 49.

²² Sandgren 2018 s. 48 f.

²³ Sandgren 2018 s. 51.

metoden på så sätt att den bidrar med en kritisk dimension utöver att fastfälla gällande rätt.

Andra menar att den rättsdogmatiska metoden har ett vidare tillämpningsområde som ger utrymme för både deskriptiva och värderande inslag i samma metod. Enligt detta synsätt kan alltså den rättsdogmatiska metoden även innefatta argument de lege ferenda. Kleineman erkänner att gränsen mellan den rättsdogmatiska metoden och den rättsanalytiska metoden inte är helt klar, men anser ändå att värderingar och kritik även ryms inom den rättsdogmatiska metoden.²⁴ Denna uppfattning stöds av Peczenik, som betonar att den rättsdogmatiska metoden inte enbart går ut på att beskriva gällande rätt, utan också tillåter att rätten kritiseras och analyseras.²⁵ Jareborg delar denna uppfattning och uttrycker det som att rättsdogmatiken främst förknippas med gällande rätt, men att detta inte utgör ett hinder mot att vidga perspektivet och gå utanför gällande rätt inom ramen för en rättsdogmatisk argumentation.²⁶ Hjertstedt har benämnt resonemang om lösningar på eventuella problem i gällande rätt som *konstruktiv rättsdogmatik* och anser därför att de lege ferenda argument har sin plats inom den rättsdogmatiska metoden.²⁷

Det finns således olika uppfattningar om och i vilken mån den rättsdogmatiska metoden även kan innefatta argument de lege ferenda. Denna uppsats utgår från Hjertstedts bredare tolkning av rättsdogmatiken. Metoden fyller två funktioner i uppsatsen. För det första används den för att, utifrån rättskälleläran, utreda gällande rätt och besvara underfrågorna de lege lata. För det andra används den för att föreslå ändringar och besvara huvudfrågan de lege ferenda.

1.3.2 Material

I kapitlet om grundläggande processrättsliga principer (kapitel 2) hänvisas nästan uteslutande till doktrin. Juridisk doktrin har dock ingen självständig

---

²⁴ Kleineman 2018 s. 26.

²⁵ Peczenik 2005 s. 249 f.

²⁶ Jareborg 2004 s. 4.

²⁷ Hjertstedt 2019 s. 167.

auktoritet, och det är omdiskuterat på vilka grunder juridisk doktrin ska tillerkännas betydelse som rättskälla.²⁸ Vissa anser att juridisk litteratur inte alls bör betraktas som en rättskälla, utan att dess relevans snarare bör bedömas utifrån tyngden i de argument som framförs. Det finns därför anledning att inta en källkritisk hållning gentemot materialet. Mot denna bakgrund används doktrin enbart i de delar där den kan komplettera lagtextens och förarbetenas beskrivning av gällande rätt.

För att redogöra för principen om barnets bästa (kapitel 3) används barnkonventionen tillsammans barnrättskommitténs allmänna kommentar och dess förarbeten. Dessa allmänna kommentarer fungerar som vägledning för hur barnkonventionens artiklar ska förstås. Även om kommentaren inte har ställning som bindande rättskälla, har de stor betydelse i svensk rätt vid tolkning av artiklarna. Detta har bekräftats av regeringen, som har uttalat att kommentarerna kan fungera som vägledning vid tolkningen av artiklarna.²⁹ Därför har jag bedömt att de är relevanta och användbara.

Vid besvarandet av den första underfrågan (kapitel 4) har annat material än de traditionella rättskällorna använts, även om traditionella rättskällor främst har använts. Exempelvis har Åklagarmyndighetens barnhandbok använts för att beskriva hur förhör med barn genomförs inom brottmålsprocessen. I kapitlet förekommer också viss psykologisk litteratur. Detta har bedömts som lämpligt eftersom annan skillnad mellan den rättsdogmatiska och rättsanalytiska är att den senare tillåter en analys av gällande rätt utifrån ett bredare underlag av material.³⁰ I den senare delen av kapitlet består materialet huvudsakligen av Europadomstolens praxis.

Vid besvarandet av den andra underfrågan (kapitel 5) hänvisas till lagtext och förarbeten. Tidigare har förarbeten ansetts ha samma formella auktoritet som lag, men detta synsätt har senare tid har kommit att ifrågasättas. En allt vanligare uppfattning är att förarbeten har en högre auktoritet än doktrin, men

---

²⁸ Sandgren 2021 s. 46.

²⁹ Prop. 2017/18:186 s. 96.

³⁰ Sandgren 2021 s. 51.

att de saknar samma formella auktoritet som lagtext.³¹ I kapitlet används förarbeten som ett hjälpmedel för att ge vägledning till lagtextens allmänna formuleringar. Vid besvarandet av huvudfrågan (kapitel 6) hänvisas framför allt traditionella rättskällor.

1.4 Disposition

Uppsatsen analytiska del består av kapitel 2-7. Inledningsvis ges i kapitel 2 en grundlig genomgång av några straffprocessuella principer och begrepp för att underlätta förståelsen av den fortsatta analysen. I kapitel 3 presenteras en översiktlig genomgång av barnkonventionens artikel 3. Kapitel 4 beskriver processen för hur förhör med barn genomförs inom ramen för brottmålsprocessen. I anslutning till detta undersöks hur användningen av videoinspelade barnförhör förhåller sig till den tilltalades rätt att förhöra målsäganden. En delanalys görs i slutet av kapitlet för att besvara den första underfrågan. Kapitel 5 innehåller en utförlig redogörelse för domstolens materiella processledning i brottmål, inklusive en delanalys för att besvara den andra underfrågan. Diskussionen om domstolens materiella processledning utvidgas i kapitel 6 genom att presentera olika förslag på hur domstolen kan utöva materiell processledning, även när barn inte är närvarande vid huvudförhandlingen. Slutligen besvaras huvudfrågan baserat på den genomförda utredningen i kapitel 7.

---

³¹ Gunnarsson & Svensson 2023 s. 115.

2 Grundläggande straffprocessuella principer

2.1 Introduktion till kapitlet

Inom processrätten har man länge laborerat med några allmänna processprinciper.³² Kapitlet inleds med en beskrivning av de principer som är relevanta för användningen av videoinspelade barnförhör. Därefter behandlas de principer som har ett nära samband med domstolens materiella processledning. Dispositionsmissigt hade dessa principer kunnat behandlas löpande i samband med de avsnitt för vilka de är av betydelse. En sådan disposition hade dock gjort framställningen svårtillgänglig. Dessa principer är av en så grundläggande systematisk betydelse att de bör behandlas redan i detta sammanhang.

2.2 Principer av relevans vid videoinspelade barnförhör

2.2.1 Muntlighetsprincipen, omedelbarhetsprincipen, principen om bevisomedelbarhet och det bästa bevismaterialet

Enligt 46 kap. 5 § Rättegångsbalken (1942:740)³³ ska huvudförhandlingen ska vara muntlig. Detta innebär att både parter och vittnen ska lämna sina berättelser muntligen inför rätten. Denna princip, känd som *muntlighetsprincipen*, är nära förknippad *omedelbarhetsprincipen*, som regleras i 30 kap. 2 § 1 st. RB. Omedelbarhetsprincipen innebär att domstolen inte får grunda sin dom på något annat än vad den direkt (omedelbart) sett och hört. Detta uttrycks i lagtexten som att domen ska grundas på ”vad som förekommit vid huvudförhandlingen”.³⁴

---

³² Ekelöf & Edelstam 2002 s. 56.

³³ Hädanefter benämnd RB.

³⁴ 30 kap. 2 § 1 st. RB.

Att processen utformats på detta sätt beror främst på *principen om bevisomedelbarhet*, som regleras i 35 kap. 8 § RB.³⁵ Enligt denna princip ska bevis, i den mån det är praktiskt möjligt, tas upp vid huvudförhandlingen.³⁶ Normalt ska därför utsagor som lämnats under förundersökningen inte användas som bevis vid huvudförhandlingen.³⁷ Att presentera målsägandens berättelse genom uppspelning av ett videoinspelat förhör från förundersökningen skulle således strida mot principen om bevisomedelbarhet, eftersom målsäganden inte hörs direkt (omedelbart) inför rätten. Samtidigt kan användningen av videoinspelade förhör vara förenlig med omedelbarhetsprincipen, eftersom domen grundas på det som förekommit vid huvudförhandlingen. Dessa två principer ska alltså inte förväxlas.³⁸ Detta ska inte tolkas som att utsagor från förundersökningen aldrig får användas som bevis. Endast i undantagsfall får en berättelse som lämnats vid förhör under förundersökningen spelas upp eller på annat sätt läggas fram under huvudförhandlingen. Ett exempel på ett sådant undantag är förhör som hållits med barn under förundersökningen genom en ljud- och bildupptagning.³⁹

En annan princip som är relevant för användningen av videoinspelade barnförhör är *principen om det bästa bevismedlet*. Denna princip innebär att domstolen, när en och samma kunskapskälla användas på olika sätt, ska använda det bevismedel som medför att rätten tar del av bevisningen i dess mest tillförlitliga form.⁴⁰ Ett annat sätt att uttrycka samma sak är att någons kunskap om en viktig omständighet måste presenteras inför rätten genom personligt hörande.

2.2.2 Kontradiktoriska principen

En av de viktigare processrättsliga principerna är den *kontradiktoriska principen*.⁴¹ Den brukar uttryckas med satsen *audiatur et altera pars* som

---

³⁵ Ekelöf m.fl. 2009 s. 43.

³⁶ 35 kap. 14 § RB.

³⁷ Prop. 2020/21:209 s. 12.

³⁸ Mellqvist & Lindh 2020 s. 41.

³⁹ 35 kap. 14 § 1 st. 2 p. RB och 35 kap. 14 § 2 st. RB

⁴⁰ Ekelöf m.fl. 2009 s. 43; NJA II 1943 s. 457.

⁴¹ Mellqvist & Lindh 2020 s. 35.

betyder att ingen ska dömas ohörd. Något förenklat innebär principen att parterna ska vara likställa i processen. Exempelvis ska både åklagaren och den tilltalade ha samma möjligheter att lägga fram bevisning. Den tilltalade måste även kunna bemöta den bevisning som läggs fram mot honom. I praktiken sker detta ofta genom att den tilltalade ges möjlighet att korsförhöra både målsäganden och de vittnen som åberopas mot honom. Denna rättighet framgår uttryckligen av artikel 6 punkt 3 (d) i EKMR. Som det kommer att framgå i den fortsatta framställningen kan den tilltalades rätt att förhöra målsäganden kompliceras när målsäganden är ett barn. Detta kommer att behandlas närmare i kapitel fyra.

Att parterna ska vara likställda i processen betyder också att de ska ha samma möjlighet att argumentera för sin sak inför rätten. Därför används begreppen ”kontradiktorisk process” och ”ackusatorisk process” ofta som synonymer.⁴² Domstolen behöver inte – och får inte – ”hjälpa” någon av parterna.⁴³ Det som nu sagts om den kontradiktoriska principen skulle kunna tolkas som att domaren har en mycket passiv roll. Så är emellertid inte alltid fallet.⁴⁴ Som tidigare nämnts ska rätten genom frågor och påpekanden försöka avhjälpa oklarheter och ofullständigheter i de uttalanden som görs.⁴⁵ Jag kommer att återkomma till domstolens materiella processledning i kapitel fem.

2.3 Principer av relevans för domstolens materiella processledning

2.3.1 En ackusatorisk eller inkvisitorisk process?

En grundläggande fråga i varje processordning är vilket inflytande rätten och parterna ska ha. Teoretiskt sett kan olika processordningar karaktäriseras som antingen ackusatoriska eller inkvisitoriska. Det avgörande för karaktäriseringen är vem – domaren eller åklagaren – som har ansvaret för utredningen i målet.⁴⁶ Innan RB infördes var brottmålsprocessen

---

⁴² Mellqvist & Lindh 2020 s. 35.

⁴³ Mellqvist & Lindh 2020 s. 37.

⁴⁴ Mellqvist & Lindh 2020 s. 35.

⁴⁵ Mellqvist & Lindh 2020 s. 35 f.

⁴⁶ Eklund & Lindell 2005 s. 252.

inkvisitorisk, men i samband med RB:s införande övergick man till en huvudsakligen ackusatorisk brottmålsprocess.⁴⁷ Numera är det parterna – åklagaren och den tilltalade – som har det fullständiga ansvaret för processen.⁴⁸ En sådan tvåpartsprocess bygger på att det inför domstolen ska förekomma en förhandling mellan två likställda parter.⁴⁹ Detta är givetvis extrema synsätt. Idag finns det inget rättssystem som beskrivs på endera sättet. Istället brukar de flesta rättsordningar ha både ackusatoriska och inkvisitoriska inslag.⁵⁰

Det finns både för- och nackdelar med båda processordningarna. En nackdel med det inkvisitoriska systemet är att rätten blir delaktig i utredningen och följaktligen får en partsliknande ställning samtidigt som den ska döma i målet. Denna ”dubbelroll” innebär en ökad risk för maktmissbruk och partiskhet.⁵¹ Det går exempelvis inte att bortse från risken att domaren inte med samma noggrannhet söker efter bevis som skulle kunna tala för den tilltalades oskuld. Det finns även en risk att domaren kan övervärdera de bevis som pekar mot den tilltalades skuld.⁵² Även den ackusatoriska processen har sina brister. I en process där parterna har stort inflytande finns en risk för att den tilltalade genom passivitet inte förmår att tillvarata sina intressen och därigenom riskerar att bli oskyldigt dömd eller få ett strängare straff.⁵³

2.3.1.1 Den svenska brottmålsprocessen – ackusatorisk med inkvisitoriska inslag

Som nämnts i föregående avsnitt innehåller de flesta rättsordningar både ackusatoriska och inkvisitoriska inslag. Numera har domstolen befriats från sin utredande verksamhet, och ansvaret för utredningen ligger istället på parterna.⁵⁴ I praktiken har utvecklingen också gått mot en mer ackusatorisk process. Exempelvis dömer domare sällan till strängare straff än vad

---

⁴⁷ Ekelöf m.fl. 2016 s. 71.

⁴⁸ Olivecrona 1961 s. 12.

⁴⁹ Ekelöf m.fl. 2016 s. 71.

⁵⁰ Eklund & Lindell 2005 s. 252.

⁵¹ Eklund & Lindell 2005 s. 25.

⁵² Ekelöf & Edelstam 2002 s. 66.

⁵³ Eklund & Lindell 2005 s. 25.

⁵⁴ Ekelöf m.fl. 2016 s. 71.

åklagaren har yrkat. Trots detta kan den svenska straffprocessrätten sägas innehålla en blandning av inkvisitoriska och ackusatoriska moment.⁵⁵ Den brukar därför ofta beskrivas som *ackusatorisk med inkvisitoriska inslag*.⁵⁶

Det finns dock de som menar att brottmålsprocessen snarare är en inkvisitorisk process som har klätts i ackusatorisk skrud.⁵⁷ Bland de inkvisitoriska inslagen kan nämnas att domstolen inte är bunden av åklagarens rättsliga beteckning av gärningen eller lagrum.⁵⁸ Enligt Lindell brukar detta inte ses som ett inkvisitoriskt inslag i straffprocessen, men han erkänner att *jura novit curia* ändå är en inskränkning av parternas dispositionsrätt.⁵⁹ Även påföljdsbestämningen är inkvisitorisk, eftersom domaren hämtar in underlag för att kunna bestämma en lämplig påföljd och bestämmer påföljden *ex officio*.⁶⁰ Bland de ackusatoriska inslagen kan nämnas att domstolen är bunden av åklagarens gärningsbeskrivning och att rätten inte väcker talan om brott.⁶¹

2.3.2 Förhandlings- och dispositionsprincipen

I förhållande till vad som tidigare sagts om den ackusatoriska och inkvisitoriska processen kan dispositionsprincipen sägas sammanhålla med straffrättens ackusatoriska uppbyggnad.⁶² Den svenska brottmålsprocessen bygger på idén om en förhandling mellan åklagaren och den tilltalade. Det är också dessa parter som ansvarar för utredningen i målet.⁶³ Denna ordning brukar ses som ett uttryck för *förhandlingsprincipen*.⁶⁴

Förhandlingsprincipen hör de regler som ger parterna möjlighet att utföra vissa processhandlingar utan att rätten blir bunden av dem. Exempelvis är pläderingen en sådan processhandling som parterna utför, men vad som sägs

---

⁵⁵ Lindblom 2006 s. 325 f.

⁵⁶ Nowak s. 60.

⁵⁷ Forsgren 2018 s. 56.

⁵⁸ 30 kap. 3 § RB.

⁵⁹ Eklund & Lindell 2005 s. 254.

⁶⁰ Eklund & Lindell 2005 s. 213.

⁶¹ Eklund & Lindell 2005 s. 173.

⁶² Ekelöf m.fl. 2016 s. 70.

⁶³ Ekelöf & Edelstam 2002 s. 54.

⁶⁴ Carlson & Persson 2004 s. 28.

under pläderingen är inte bindande för rätten.⁶⁵ Med denna terminologi blir *dispositionsprincipen* ett specialfall av förhandlingsprincipen.⁶⁶ Skillnaden ligger i att domstolen enligt den förhandlingsprincipen blir bunden av parternas processhandlingar, särskilt av åklagarens dispositioner. Domstolen är till exempel bunden av åklagarens gärningsbeskrivning.⁶⁷

Dispositionsprincipen och dess motsats, *officialprincipen*, används för att fördela ansvaret mellan parterna och rätten.⁶⁸ Officialprincipen innebär att domstolen får – och ibland ska – ingripa i processen.⁶⁹ Officialprincipen behandlas i nästa avsnitt.

2.3.3 Officialprincipen

För att få en fullständig bild av dispositionsprincipen krävs en redogörelse för i vilken utsträckning parterna över huvud taget får vara självständigt verksamma vid huvudförhandlingen.⁷⁰ Även om principen är viktig för den svenska processordningen, kunde den inte ges fullt genomslag i praktiken. Det kunde med andra ord inte tillåtas att parterna *alltid* skulle styra processen.⁷¹ Inte heller kunde förhandlingsprincipen tillämpas fullt ut i praktiken. En strikt tillämpning av principen förutsätter att *båda* parterna är aktiva i processen. Att åklagaren är aktiv i processen är ganska uppenbart, men att den tilltalade ska vara det är inte lika givet. Det vore orimligt att kräva att den tilltalade i ett brottmål ska vara lika aktiv som en part i ett tvistemål.⁷² För att balansera parternas roll och domstolens ansvar för att säkerställa en rättvis rättegång för den tilltalade finns många regler som ger uttryck för domstolens befogenhet att ex officio ingripa i processen.⁷³ Hit hör bland annat

---

⁶⁵ Ekelöf & Edelstam 2002 s. 54.

⁶⁶ Eklund & Lindell 2005 s. 26.

⁶⁷ 30 kap. 3 § 1 st. RB.

⁶⁸ Eklund & Lindell 2005 s. 25.

⁶⁹ Ex officio betyder att domstolen agerar av egen drift, självmant eller på eget initiativ.

⁷⁰ Ekelöf m.fl. 2016 s. 72.

⁷¹ Lindell 2007 s. 158.

⁷² SOU 1982:26 s. 105.

⁷³ Lindell 2007 s. 158.

46 kap. 4 § 2 st. RB, som reglerar domstolens materiella processledning.⁷⁴ Detta kommer att behandlas mer utförligt i kapitel fem.

I förhållande till vad som tidigare nämnts om den inkvisitoriska respektive ackusatoriska processformen, kan en renodlad inkvisitorisk process sägas helt bygga på officialprincipen.⁷⁵ Den inkvisitoriska processen uppfyller dock inte nutida krav på rättssäkerhet, eftersom en domstol som samtidigt agerar åklagare riskerar att döma partiskt.⁷⁶ Trots detta har det länge ansetts viktigt att domstolen har ett större ansvar för utredningen i brottmål än i tvistemål av flera skäl. Det viktigaste skälet är att skydda den tilltalade från materiellt felaktiga domar.⁷⁷ Exempelvis är den tilltalades erkännande inte bindande för domstolen.⁷⁸ Den tilltalade kan alltså inte underkasta sig ett straff utan att domstolen först har funnit det bevisat att den tilltalade faktiskt har begått en brottslig gärning.⁷⁹ Domstolen kan också ex officio ogilla åtalet på grund av preskription, nödvärn och andra omständigheter som utesluter straffbarhet.⁸⁰ En till synes annan sak är att man inte kan räkna med att åklagaren är lika aktiv till förmån för den tilltalade som till hans nackdel.⁸¹ Som kommer att framgå närmare i kapitel fem har domstolen inte längre något ansvar för utredningen i brottmål. Däremot har domstolen fortfarande ansvar att inom ramen för sin materiella processledning försöka avhjälpa oklarheter eller ofullständigheter i de uttalanden som görs.⁸²

---

⁷⁴ Olivecrona 1961 s. 15.

⁷⁵ Carlson & Persson 2004 s. 28.

⁷⁶ Carlson & Persson 2004 s. 27.

⁷⁷ Eklund & Lindell 2005 s. 27.

⁷⁸ Eklund & Lindell 2005 s. 26.

⁷⁹ Ekelöf m.fl. 2016 s. 70. Undantag gäller för strafförelägganden.

⁸⁰ Eklund & Lindell 2005 s. 26; Ekelöf m.fl. 2016 s. 70.

⁸¹ Ekelöf m.fl. 2016 s. 79.

⁸² Se kapitel 5.

3 Barnets bästa och dess förhållande till materiell processledning vid barnförhör

3.1 Introduktion till kapitlet

Barnkonventionen är ett rättsligt bindande avtal mellan FN och Sverige. Den innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn.⁸³ I samband med att barnkonventionen blev svensk lag den 1 januari 2020 stärktes barns rättigheter i praktiken. Att barnets bästa ska vara avgörande vid alla åtgärder och beslut som rör barn är ganska uppenbart vid det här laget.⁸⁴ Men vad innebär egentligen barnets bästa och hur förhåller det sig till domstolens materiella processledning? Sedan hovrättens avgörande i snippadomen har domstolarnas bristande kompetens om barn som målsägande och barns rättigheter lyfts i olika sammanhang. Utifrån detta är syftet med kapitlet att ge en översiktlig förståelse för principen om barnets bästa.

3.2 Barnets bästa: en rättighet, en princip och ett tillvägagångssätt

Barnets bästa är något som ofta aktualiseras i frågor som rör barn. Vad begreppet innebär i praktiken och hur det ska tillämpas är däremot långt ifrån självklart. Detta beror troligen på att det inte finns någon allmängiltig definition av vad som utgör barnets bästa. Istället måste innebörden bestämmas utifrån det enskilda barnets situation.⁸⁵ Den svenska översättningen av barnkonventionens artikel 3.1 har följande lydelse:

Vid alla åtgärder som rör barn, var sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.⁸⁶

---

⁸³ SOU 2016:19 s. 92.

⁸⁴ Utöver Barnkonventionen regleras barns rättigheter i flera internationella instrument, bland annat FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.

⁸⁵ CRC/C/GC/14 s. 8.

⁸⁶ Artikel 3 barnkonventionen.

Det framgår uttryckligen av formuleringen i artikeln att barnets bästa ska beaktas av domstolen. För att vägleda domstolen i beslutsfattande där barn är inblandade har FN:s barnrättskommitté utarbetat riktlinjer i form av en allmän kommentar.⁸⁷ Enligt denna kommentar består begreppet barnets bästa av tre delar: en materiell rättighet, en grundläggande rättslig tolkningsprincip och ett tillvägagångssätt i beslutsprocesser.⁸⁸

För det första ska begreppet barnets bästa förstås som en *materiell rättighet*. Detta innebär att barnets bästa i första hand ska beaktas vid alla beslut som rör barn. Det betyder inte nödvändigtvis att barns intressen alltid ska ges företräde, eftersom andra samhällsintressen ibland kan väga tyngre i det enskilda fallet.⁸⁹ För det andra ska begreppet förstås som en *grundläggande rättslig tolkningsprincip*. Detta innebär att den tolkning som bäst tillgodoser barnets bästa ska ha tolkningsföreträde när en rättsregel kan tolkas på olika sätt. De ramar som styr tolkningen är de rättigheter som barn har enligt barnkonventionen och dess fakultativa protokoll. För det tredje ska begreppet också förstås som ett *tillvägagångssätt i beslutsprocesser*. Detta innebär att alla beslut som komma att påverka barn måste inkludera en utvärdering av potentiella konsekvenserna för barnet – både positiva och negativa – som kan uppstå på grund av beslutet. I beslutet måste domaren dessutom motivera hur barnets bästa har beaktats. Detta inkluderar en redogörelse om vad som har bedömts vara barnets bästa, vilka kriterier som ligger till grund för denna bedömning och hur barnets intressen har vägts mot andra intressen.⁹⁰

3.2.1 Barnets bästa vid materiell processledning

I den svenska straffrätten har det sedan länge funnits en tradition att särbehandla barn. Detta återspeglas inte minst i nuvarande praxis där barn förhörs under förundersökningen istället för under huvudförhandlingen.⁹¹ Denna tradition grundas på tanken att skydda barn från potentiella skador som kan uppstå genom att behöva lämna sin berättelse i domstolen. Användningen

---

⁸⁷ CRC/C/GC/14.

⁸⁸ CRC/C/GC/14 s. 2 f.; Prop. 2017/18:186 s. 96.

⁸⁹ CRC/C/GC/14 s. 3 och 9.

⁹⁰ CRC/C/GC/14 s. 3; Prop. 2017/18:186 s. 96.

⁹¹ Se kapitel 4.

av videoinspelade förhör får därför anses vara förenlig med principen om barnets bästa.

Däremot är frågan om vad som utgör barnets bästa när det kommer till domstolens materiella processledning vid inspelade barnförhör mycket mer komplex. I barnrättskommitténs allmänna kommentar nämns inget om vad som utgör barnets bästa i dessa situationer.⁹² Det är först genom riksåklagarens överklagande av snippadomen som denna fråga har lyfts fram och uppmärksammas. I sitt överklagande betonar riksåklagaren vikten av att domstolen, med hänsyn till barnets bästa enligt barnkonventionen, utövar materiell processledning för att klargöra eventuella oklarheter som kan uppstå i samband med videoinspelade barnförhör.

Riksåklagaren menar att rätten har ett större ansvar att vidta åtgärder för att klargöra otydligheter i barns berättelser än när det gäller vuxna målsägandes berättelser. Behovet av processledning när målsäganden är ett barn måste, enligt riksåklagaren, noga övervägas med hänsyn till skyldigheten att tillgodose barnets bästa enligt barnkonventionen.⁹³ I överklagandet riktas kritik mot hovrättens hantering av flickans utsaga, som enligt riksåklagaren inte är förenlig med de hänsyn som ska tas till barns sårbarhet och lägre mognadsgrad enligt barnkonventionen.⁹⁴ Riksåklagaren anser istället att hovrätten, inom ramen för sin materiella processledning, borde ha uppmärksammat parterna på de oklarheter som framkom i flickans utsaga under huvudförhandlingen.⁹⁵ Med detta uttalande synes riksåklagaren mena att domstolen, i de fall oklarheter framträder i barnförhör, måste bedriva materiell processledning för att tillgodose barnets bästa enligt barnkonventionen.

---

⁹² Jfr CRC/C/GC/14.

⁹³ Åklagarmyndigheten, 2023-03-20, Dnr AMR-1685-23, ”Överklagande av hovrättsdom – våldtäkt mot barn” s. 12.

⁹⁴ Åklagarmyndigheten, 2023-03-20, Dnr AMR-1685-23, ”Överklagande av hovrättsdom – våldtäkt mot barn” s. 12 f.

⁹⁵ Åklagarmyndigheten, 2023-03-20, Dnr AMR-1685-23, ”Överklagande av hovrättsdom – våldtäkt mot barn” s. 13.

4 Förhör med barn i brottmålsprocessen

4.1 Introduktion till kapitlet

För att förstå de problem och utmaningar som domaren kan ställas inför i samband med sitt processledningsansvar när målsäganden är ett barn, ges i detta kapitel en redogörelse för det regelverk som reglerar förhör med barn inom brottmålsprocessen. Det är numera praxis att barn särbehandlas genom att inte närvara vid huvudförhandlingen. Samtidigt måste den tilltalades rätt till rättvis rättegång beaktas. Med barnkonventionen som lag ställs detta på sin spets – vad ska väga tyngst i mål där målsäganden är ett barn? I slutet av kapitlet kommer den första underfrågan att besvaras i delanalysen.

4.2 Förundersökningen

4.2.1 Särskilda regler vid förhör med barn

Enligt 23 kap. 6 § RB får förhör hållas med *alla* som kan antas lämna viktiga uppgifter för utredningen, även barn.⁹⁶ Reglerna om förundersökning i RB är generellt hållna och gör inte någon skillnad mellan barn och vuxna.⁹⁷ Samma regler som gäller för förhör med vuxna tillämpas således även vid förhör med barn.⁹⁸ Eftersom barn anses vara särskilt sårbara finns dock specifika regler i 17-19 §§ förundersökningskungörelsen (FuK) som särskilt reglerar förhör med barn. Dessa bestämmelser kommer att behandlas mer ingående i de olika avsnitten nedan.

4.2.1.1 Hur många förhör får hållas med barn?

Enligt 17 § FuK ska förhör med barn ska planeras och genomföras på ett sådant sätt att barnet inte tar skada, särskilt barnet misstänks ha blivit utsatt för sexualbrott.⁹⁹ I brottsutredningar där målsäganden är vuxen är det mer

---

⁹⁶ Se Lindberg, Rättegångsbalk (2942:740) 23 kap. 6 §, avsnitt 2.6.2 Förhör med barn, Lexino 2022-12-01 (JUNO).

⁹⁷ Prop. 1998/99:133 s. 9.

⁹⁸ Larsson & Sjöberg 2022 s. 183; Sonander 2008 s. 107; Åklagarmyndigheten 2023 s. 33.

⁹⁹ Se Lindberg, Rättegångsbalk (1942:740) 23 kap. 6 §, avsnitt 2.6.2 Förhör med barn, Lexino 2022-12-01 (JUNO).

vanligt att polisen håller flera förhör med målsäganden. När det gäller förhör med barn är utgångspunkten istället att man inte får hålla fler förhör än vad som är nödvändigt med hänsyn till utredningens art och barnets bästa. Tidigare angavs i 17 § FuK att ”om möjligt bör förhör hållas endast en gång”. I den ändring som gjordes 2001 mjukades denna huvudregel upp.¹⁰⁰ Den nuvarande lydelsen har sin grund i ett förslag från kommittén mot barnmisshandel, som framhöll att det kan finnas situationer där det är motiverat att hålla mer än ett förhör med barn. Som skäl angavs att ett långt förhör kan vara tröttande för ett barn, att en social kontakt mellan förhørsledaren och barnet är viktig, att kontrollfrågor behöver ställas, och att motsägande uppgifter behöver bemötas.¹⁰¹

I ett ärende från 2008 betonade Justitieombudsmannen (JO) vikten av att undvika fler förhör än nödvändigt.¹⁰² I fallet hade en flicka blivit utsatt för bland annat våldtäkt mot barn av tre pojkar på hennes skola.¹⁰³ Flickan hördes första gången samma dag som anmälan gjordes. Eftersom åklagaren inte var nöjd med kvaliteten på förhöret hölls ett kompletterande målsägandeförhör med barnet. Vid det andra målsägandeförhöret var de offentliga försvararna inte närvarande. Efter det andra förhöret framkom enligt åklagaren fortfarande frågor som inte hade klarlagts, och det fanns också uppgifter som tydde på att målsäganden hade blivit utsatt för övergrepp i rättssak. Därför hölls ett tredje målsägandeförhör med flickan.¹⁰⁴

Frågan som JO hade att ta ställning till var om förhören skett i strid med 17 § FuK. JO konstaterade att det är viktigt att den som håller i förhöret har utbildning för att kunna genomföra en noggrann utredning redan vid det första förhöret, för att undvika att målsäganden behöver genomgå fler förhör enbart på grund av att det första förhöret inte håller tillräckligt bra kvalitet. För att undvika onödiga förhör bör man se till att förhöret hålls vid en tidpunkt

---

¹⁰⁰ SFS 2001:645.

¹⁰¹ SOU 2000:42 s. 67.

¹⁰² JO 2008/09 s. 92 ff.

¹⁰³ JO 2008/09 s. 92.

¹⁰⁴ JO 2008/09 s. 94.

när försvararna har möjlighet att närvara.¹⁰⁵ Att misstankar om nya brott uppkommer under utredningens gång kan medföra att fler förhör behöver hållas. Jo noterade att mycket liknande frågor ställdes i alla tre förhören, trots att det sista förhöret enbart avsåg misstankarna om övergrepp i rättssak.¹⁰⁶ Trots att vissa brister i genomförandet av förhören noterades, fanns det enligt JO inte tillräckligt med underlag för att rikta kritik mot handläggningen.¹⁰⁷

4.2.1.2 *Vem får hålla i förhör med barn?*

I mål där målsäganden är ett barn saknas ofta stödbevisning i form av andra vittnen och forensisk bevisning. Barnets egen utsaga kan därför få avgörande betydelse för utredningen och den rättsliga prövningen.¹⁰⁸ Att barnförhöret ofta utgör det huvudsakliga beviset ställer givetvis höga krav på förhørsledarens kompetens, särskilt vid förhör med barn som blivit utsatta för sexuella övergrepp.¹⁰⁹ Enligt 18 § FuK bör därför den som håller förhör med barn ha ”särskild kompetens för uppgiften”.¹¹⁰ Endast i undantagsfall kan en person utan sådan särskild kompetens hålla förhör med barnet, exempelvis om förhöret är brådskande och ingen särskilt utbildad förhørsledare finns tillgänglig.¹¹¹

4.2.1.3 *Vem får närvara vid förhör med barn?*

Förutom regler om vem som får hålla ett barnförhör finns även regler om vem som får närvara vid förhöret.¹¹² Eftersom barnet inte hörs personligen i domstolen ska den misstänkte genom sin försvarare ges möjlighet att närvara vid förhöret, om det kan ske utan men för utredningen.¹¹³ Enligt 23 kap. 10 § 7 st. RB bör barnets vårdnadshavare närvara vid förhöret, om det kan ske

---

¹⁰⁵ JO 2008/09 s. 104.

¹⁰⁶ JO 2008/09 s. 103.

¹⁰⁷ JO 2008/09 s. 104.

¹⁰⁸ Granhag m.fl. 2021 s. 260 och 263.

¹⁰⁹ Dahlström-Lannes 2010 s. 121; SOU 2000:42 s. 50.

¹¹⁰ Denna lydelse infördes 2001, tidigare var lydelsen att en person som håller förhör med barn ska ha ”särskild fallenhet för uppgiften”, se SFS 2001:645. Ändringen innebär att det inte längre är tillräckligt att vara en lämplig person, utan personen måste även med den nya lydelsen ha relevant utbildning, se Sonander 2008 s. 108.

¹¹¹ SOU 2000:42 s. 53.

¹¹² Dessa regler finns dock inte särskilt reglerat i FuK.

¹¹³ 23 kap. 10 § 4 st. RB.

utan men för utredningen. Det är normalt till men för utredningen att barnets vårdnadshavare närvarar vid förhöret om vårdnadshavaren *kan* misstänkas för brott mot barnet.¹¹⁴ När misstankarna riktas mot barnets vårdnadshavare föreligger en presumtion för att vårdnadshavaren inte kan tillvarata barnets rättigheter. Det är inte heller lämpligt att barnets vårdnadshavare närvarar vid förhöret om någon annan som står vårdnadshavaren nära misstänks för att ha utsatt barnet för brott.¹¹⁵ Så kan vara fallet om vårdnadshavaren är gift eller sambo med den misstänkte, eller om den misstänkte är en släkting eller nära vän till vårdnadshavaren.¹¹⁶

För att förhör ska kunna hållas med ett barn krävs i praktiken att vårdnadshavaren medverkar till att förhöret kommer till stånd. Detta kan givetvis bli problematiskt när barnets vårdnadshavare misstänks för att ha utsatt barnet för brott. För att motverka att vårdnadshavare förhindrar eller försvårar utredningen är det lämpligt att någon utomstående fattar denna typ av beslut under förundersökningen. Lagen (1999:997) om särskild företrädare (LSF) infördes bland annat mot bakgrund av ett JO-beslut från 1995 som belyste problematiken med vårdnadshavares bestämmanderätt över barnet under förundersökningen och rättegången, även i de fall vårdnadshavaren kunde misstänkas för brott mot barnet.¹¹⁷

Numera går det att utse en särskild företrädare för barnet som tar över vårdnadshavarens ansvar under förundersökningen och den efterföljande rättegången. Att den särskilda företrädaren tar över vårdnadshavarens ansvar innebär att han eller hon har rätt att besluta om olika åtgärder utan vårdnadshavarens samtycke. Den särskilda företrädaren kan exempelvis ge polisen tillstånd att förhöra barnet och har själv rätt att närvara vid förhöret.

4.2.1.4 *Var hålls förhör med barn?*

Eftersom förundersökningar rörande brott mot barn vanligtvis kräver samarbete mellan olika myndigheter, hålls de flesta barnförhör på något av

---

¹¹⁴ Prop. 1998/99:133 s. 24 f.

¹¹⁵ 1 § 1 st. 2 p. LSF; Prop. 1998/99:133 s. 25 f.

¹¹⁶ Prop. 1998/99:133 s. 25.

¹¹⁷ JO 1995/96 s. 89; Larsson & Sjöberg 2022 s. 176.

de trettiofem Barnahus som finns i landet. Det är platser där barn som misstänks ha blivit utsatta för brott kan lämna sina berättelser i en trygg och barnvänlig miljö. På ett Barnahus finns, förutom de poliser och barnutredare som håller förhör med barn, även åklagare, socialsekreterare, barnläkare och barn- och ungdomspsykiologer. Dessa professioner arbetar tillsammans i gemensamma lokaler under utredningen vid misstanke om brott mot barn. En sådan nära samverkan mellan berörda myndigheter anses kunna öka kvalitén på utredningen. Dessutom slipper barnet besöka flera olika myndigheter för att lämna sin berättelse. Om barnet inte tillhör ett upptagningsområde för Barnahus, kan förhöret istället hållas på en polisstation som har särskild utrustning för att spela in förhöret på video.

4.2.2 Videoinspelning av förhör med barn

Som tidigare nämnts är regelverket i RB när det gäller förhör med barn under förundersökningen relativt begränsat.¹¹⁸ I 36 kap. 4 § RB anges när ett *vittnesförhör* med ett barn får hållas i domstol.¹¹⁹ Motsvarande bestämmelse som reglerar när ett *målsägandeförhör* med ett barn får hållas i domstol finns inte. Bestämmelserna i 37 kap. RB, som gäller part och målsägande som inte för talan, hänvisar inte till bestämmelsen i 36 kap. 4 § RB. Det vanliga är dock att barn inte hörs i domstolen även i dessa fall.¹²⁰

Det sagda ska inte uppfattas som att barn aldrig får höras i domstol. Det finns inga formella hinder mot att höra ett barn (oavsett ålder) i domstol.¹²¹ Inte heller finns det någon bestämd åldersgräns för när barn anses tillräckligt gamla för att höras i domstolen.¹²² Däremot måste rätten, med hänsyn till omständigheterna, pröva om det är lämpligt att barnet hörs direkt i domstolen.¹²³ Att barnet behöver infinna sig i rättssalen kan uppfattas som en

---

¹¹⁸ Se avsnitt 4.2.1.

¹¹⁹ Bestämmelsen tillämpas analogt på barnmålsäganden, se SOU 2001:103 s. 227.

¹²⁰ SOU 2001:103 s. 227.

¹²¹ SOU 2000:42 s. 68; Diesen 2001 s. 55.

¹²² Sonander 2008 s. 108.

¹²³ 36 kap 4 § RB.

traumatisk och påfrestande upplevelse för barnet. Därför är det mycket ovanligt att barn hörs under huvudförhandlingen.¹²⁴

Istället hålls förhör med barnet ofta i form av en ljud-och bildupptagning redan under förundersökningen. I 23 kap. 21 § b 1 st. RB anges att förhör under förundersökningen får dokumenteras genom ljud- och bildupptagning. Vid bedömningen av om ett förhör bör spelas in ska rätten enligt andra stycket särskilt beakta (i) brottets beskaffenhet, (ii) utsagans förväntade betydelse och (iii) den hördes personliga personligheter. I förarbetena anges att ”personliga förhållanden” främst avser om den som ska höras är ung.¹²⁵ Generellt sett spelas förhör med mindre barn nästan alltid in under förundersökningen.

4.2.3 Artikel 6.1– Den misstänktes rätt till en rättvis rättegång

Enligt artikel 6.1 EKMR har *alla* som anklagas för brott rätt till en rättvis rättegång.¹²⁶ När det gäller brottmål finns det anledning att uppmärksamma relationen mellan den allmänna rätten till en rättvis rättegång i artikel 6.1 och de specifika minimirättigheter som anges i artikel 6.3.¹²⁷ I artikel 6.3 (a-e) särregleras några särskilda minimirättigheter som gäller för den som blivit anklagad för brott.¹²⁸ Dessa minimirättigheter är viktiga exempel på rättigheter som den anklagade i brottmål ska tilldelas för att en rättegång ska anses vara rättvis enligt artikel 6.1.¹²⁹

Var och en som blivit anklagad för brott har följande minimirättigheter:

a. att utan dröjsmål, på ett språk som han förstår och i detalj, underrättas om innebörden av och grunden för anklagelsen mot honom,

---

¹²⁴ Sutorius & Kaldal 2003 s. 295 f.; Se NJA 1963 s. 555 där Högsta domstolen första gången godkände ett förhör med barn som upptagits under förundersökningen.

¹²⁵ Prop. 2016/17:68 s. 111.

¹²⁶ Med konventionens ord ”fair hearing” och ibland betecknad som ”fair trial”.

¹²⁷ Danelius m.fl 2023 s. 312.

¹²⁸ Danelius m.fl 2023 s. 406.

¹²⁹ Danelius m.fl. 2023 s. 312.

- b. att få tillräcklig tid och möjlighet att förbereda sitt försvar,
- c. att försvara sig personligen eller genom rättegångsbiträde som han själv utsett eller att, när han saknar tillräckliga medel för att betala ett rättegångsbiträde, erhålla ett sådant utan kostnad, om rättvisans intresse så fordrar,
- d. att förhöra eller låta förhöra vittnen som åberopas emot honom samt att själv få vittnen inkallade och förhörda under samma förhållanden som vittnen åberopade mot honom,
- e. att utan kostnad bistås av tolk, om han inte förstår eller talar det språk som används i domstolen.

När det kommer till användningen av videoinspelade barnförhör blir artikel 6.3 (d) som reglerar den anklagades rätt att förhöra eller låta förhöra vittnen särskilt relevant. Förutom rätten att förhöra vittnen ska den tilltalade – även om det strängt taget är av mindre betydelse för uppsatsen – också ha rätt att åberopa bevis på samma villkor som åklagaren.¹³⁰ Hur rätten att förhöra eller låta förhöra vittnen förhåller sig till användningen av videoinspelade barnförhör kommer att behandlas mer utförligt i nästa avsnitt.¹³¹

För att en rättegång ska vara rättvis krävs att den uppfyller fler rättigheter än de som uttryckligen anges som minimirättigheter i artikel 6.3 EKMR. Det finns nämligen principer som, trots att de inte uttryckligen anges i artikeln, ändå måste tillämpas för att en rättegång ska anses rättvis.¹³² En sådan princip är den om ett *kontradiktoriskt förfarande*, vilket bland annat innebär att bevisning måste läggas fram i den tilltalades närvaro vid huvudförhandlingen. Som kommer att behandlas mer utförligt i nästa avsnitt kan videoinspelade förhör, under vissa omständigheter, anses förenliga med kravet på en rättvis rättegång.

---

¹³⁰ Artikel 6.3 (d) EKMR.

¹³¹ Se avsnitt 4.2.4.

¹³² Nowak 2003 s. 76; Danelius m.fl. 2023 s. 309.

En nära angränsande princip är den om *parternas likställdhet*.¹³³ Som namnet antyder ska den tilltalade och åklagaren vara likställda i processen för att en rättegång ska anses rättvis. Detta innebär bland annat att ingen av parterna ska gynnas framför den andra. Exempelvis får den tilltalade inte ha sämre möjligheter än åklagaren att föra sin talan inför domstolen. Detta innebär dock *inte* att den tilltalade inte får ha en mer förmånlig ställning än åklagaren.¹³⁴ Att den tilltalade ibland favoriseras är nödvändigt för att minska risken att oskyldiga döms för brott.¹³⁵ Trots att gränsen mellan den kontradiktoriska principen och principen om parternas likställdhet inte är helt klar, är båda viktiga beståndsdelar i rätten till en rättvis rättegång enligt artikel 6.1 EKMR.¹³⁶

I kapitel två nämndes att användningen av barnförhör utgör ett undantag från huvudregeln om att parter ska lämna sina berättelser muntligen inför rätten. Europadomstolen har identifierat tre faktorer som måste beaktas för att ett sådant undantag ska kunna göras. *För det första* ska domstolen bedöma om det finns ett starkt skäl för att målsäganden inte ska höras personligen vid huvudförhandlingen. Det är upp till domstolen att avgöra om ett sådant skäl föreligger. I mål om ansvar för sexualbrott mot barn har det i svensk rätt godtagits att förhör med barn under förundersökningen kan läggas fram vid huvudförhandlingen genom uppspelning av videoinspelade barnförhör.¹³⁷ *För det andra* ska domstolen beakta om den tilltalade haft möjlighet att ställa frågor till målsäganden, antingen i samband med förhöret under förundersökningen eller under huvudförhandlingen.¹³⁸ Det gäller särskilt om målsägandens utsaga utgör den enda eller avgörande bevisningen mot den tilltalade.¹³⁹ Enligt kontradiktionsprincipen – såsom den kommit till uttryck i Europadomstolens praxis – får en domstol inte grunda en fällande dom *enbart* på målsägandens utsaga om denna är ”den avgörande bevisningen” utan att den genom motförhör har fått möjlighet att ställa frågor till målsäganden.

---

¹³³ Nowak 2003 s. 76. Med konventionens ord ”equality of arms”.

¹³⁴ Danelius m.fl. 2023 s. 310.

¹³⁵ Med konventionens ord ”in dubio pro reo”.

¹³⁶ Danelius m.fl. 2023 s. 310.

¹³⁷ Jfr 35 kap. 14 § RB.

¹³⁸ Danelius m.fl. 2023 s. 330 f.

¹³⁹ Danelius m.fl. 2023. s. 331.

Endast i undantagsfall kan domstolen basera sin dom enbart på uppgifter som målsäganden lämnat under förundersökningen. Det gäller inte minst när den tilltalade själv har valt att inte få kompletterande frågor ställda till barnet eller om försvararen avstår från att begära omförhör. Att den tilltalade inte personligen haft möjlighet att ställa frågor till målsäganden ska inte heller uppfattas som en kränkning av artikel 6 EKMR, så länge den tilltalades försvarare haft denna möjlighet.

4.2.4 Artikel 6.3 (d) – Den misstänktes rätt att förhöra barnet

4.2.4.1 Enligt Europadomstolens praxis

En konsekvens av att barns utsagor presenteras genom en ljud- och bildupptagning under huvudförhandlingen är att den tilltalade och hans försvarare går miste om möjligheten att korsförhöra barnet. Som nämntes i föregående avsnitt är den tilltalades rätt att förhöra målsäganden en förutsättning för att en rättegång ska anses vara rättvis enligt artikel 6.1 och 6.3 (a) EKMR. Detta ska dock inte uppfattas som en ovillkorlig rätt för den tilltalade att ställa frågor direkt till målsäganden i domstolen. En sådan uppfattning vore felaktig. I vissa situationer kan målsäganden behöva skyddas från att behöva lämna sin berättelse direkt inför rätten. Det kan innebära ett psykiskt lidande för målsäganden att höras inför domstol och där utsattas för motförhör från den tilltalade. Särskilda problem kan uppkomma vid förhör med barn, framför allt i mål om sexualbrott. I dessa fall är det varken möjligt eller lämpligt att höra barn inför rätten.¹⁴⁰ Den misstänktes rätt att genom motförhör ställa frågor till målsäganden kan alltså komma i konflikt med principen om barnets bästa. I Europadomstolens dom i målet *S.N. mot Sverige* behandlades frågan om hur den tilltalades rätt att förhöra målsäganden förhåller sig till användningen av videoinspelade barnförhör. Denna problematik återkom även i det senare fallet *A.G. mot Sverige*, där frågan om den tilltalades rätt att förhöra målsäganden samt användningen av videoinspelade förhör med barn också togs upp.

---

¹⁴⁰ Danelius m.fl. 2023 s. 330.

I det förstnämnda fallet var S.N. misstänkt för sexuella övergrepp mot en tioårig pojke.¹⁴¹ När det första förhöret hölls med pojken hade S.N. ännu inte underrättats om misstankarna mot honom och ingen försvarare hade utsetts för honom.¹⁴² Förhöret spelades in på video. Efter att S.N. tilldelats en försvarare, begärde denne att pojken skulle förhöras på nytt.¹⁴³ Barnets målsägandebitråde hade dock inte blivit informerad om det nya förhöret och motsatte sig att det genomfördes i försvararens närvaro utan att målsägandebiträdet själv var närvarande. Försvararen gick därför med på att förhöret genomfördes även utan hans närvaro. Före det andra förhöret hade förvararen dock överlämnat ett antal frågor som på hans begäran hade ställts till barnet. Det andra förhöret spelades in endast med ljud, och efter förhöret förklarade sig försvararen nöjd med det sätt på vilket förhöret hållits.¹⁴⁴ Videoinspelningen från det första förhöret och ljudinspelningen från det andra förhöret användes som bevisning mot S.N. vid huvudförhandlingen. S.N. dömdes sedermera för sexuellt umgänge med barn.¹⁴⁵

S.N. hävade att hans rätt enligt artikel 6.1 till en rättvis rättegång och hans rätt enligt artikel 6.3 (d) att förhöra målsäganden hade kränkts eftersom han inte hade fått möjlighet att ställa frågor till barnet. Han kritiserade också det sätt på vilket barnet hade blivit förhörd och menade att han hade rätt att korsförhöra barnet.¹⁴⁶ Europadomstolen hade att pröva huruvida förfarandet innebar en kränkning av S.N:s rätt till en rättvis rättegång. Domstolen konstaterade att användning av utsagor från förundersökningen som bevisning inte nödvändigtvis utgör en kränkning av artikeln, förutsatt att den tilltalades rättigheter har respekterats. Det krävs är att den tilltalade ges möjlighet att förhöra eller låta förhöra målsäganden, antingen i samband med att målsäganden hörs eller vid ett senare skede i processen.¹⁴⁷ Denna rättighet innebär inte att den tilltalade alltid har rätt att direkt ställa frågor till

---

¹⁴¹ *S.N. mot Sverige*, nr 34209/96, dom meddelad 2 juli 2002, p. 9.

¹⁴² *S.N. mot Sverige*, nr 34209/96, dom meddelad 2 juli 2002, p. 10.

¹⁴³ *S.N. mot Sverige*, nr 34209/96, dom meddelad 2 juli 2002, p. 12.

¹⁴⁴ *S.N. mot Sverige*, nr 34209/96, dom meddelad 2 juli 2002, p. 13.

¹⁴⁵ *S.N. mot Sverige*, nr 34209/96, dom meddelad 2 juli 2002, p. 15-16.

¹⁴⁶ *S.N. mot Sverige*, nr 34209/96, dom meddelad 2 juli 2002, p. 19.

¹⁴⁷ *S.N. mot Sverige*, nr 34209/96, dom meddelad 2 juli 2002, p. 44.

målsäganden genom korsförhör.¹⁴⁸ I det aktuella fallet hade försvararen fått sina frågor ställda till barnet genom förhørsledaren som genomförde förhöret. Efter förhöret hade försvararen fått ta del av ljudinspelningen och förklarat sig nöjd med de frågor som hade ställts till barnet.¹⁴⁹ Europadomstolen ansåg därför att det inte hade skett någon kränkning av S.N:s rätt till en rättvis rättegång.¹⁵⁰ Genom denna dom fastställde Europadomstolen att användningen av videoinspelade barnförhör inte nödvändigtvis är oförenligt med vare sig artikel 6.1 eller 6.3 (d). Det krävs dock att den tilltalade genom sin försvarare har haft möjlighet att ställa frågor till barnet, antingen under förundersökningen eller vid något senare tillfälle i processen.

I det senare fallet var A.G. misstänkt för våldtäkt mot barn. Det första förhöret som hölls med barnet spelades in på video. Vid denna tidpunkt hade A.G. ännu inte underrättats om misstankarna mot honom och ingen försvarsadvokat hade utsetts åt honom. Inför det andra polisförhöret, som även det spelades in på video, hade försvararen fått tillgång till videoinspelningen från det första förhöret. Under det andra förhöret följde försvararen förhöret via en skärm från ett angränsande rum och ställde kompletterande frågor till barnet genom förhørsledaren. A.G. åtalades sedermera för våldtäkt mot barn. De videoinspelade förhören med barnet spelades upp under huvudförhandlingen.¹⁵¹ A.G. dömdes i två instanser för sexuellt övergrepp mot barn. Efter att HD avslag A.G:s begäran om prövningstillstånd, vände sig A.G. till Europadomstolen. Han argumenterade för att hans rätt till en rättvis rättegång enligt artikel 6.1 och 6.3 (d) hade kränkts.¹⁵² Även om huvuddelen av A.G:s klagomål rörde bevisvärderingen, vilket är mindre relevant för denna uppsats, betonade han också att hans försvarare inte kunde ställa frågor direkt till barnet.¹⁵³ Europadomstolen resonerade på samma sätt som i det tidigare nämnda fallet *S.N. mot Sverige*. Skillnaden mellan de två fallen är att försvararen i A.G:s fall faktiskt var

---

¹⁴⁸ *S.N. mot Sverige*, nr 34209/96, dom meddelad 2 juli 2002, p. 52.

¹⁴⁹ *S.N. mot Sverige*, nr 34209/96, dom meddelad 2 juli 2002, p. 50.

¹⁵⁰ *S.N. mot Sverige*, nr 34209/96, dom meddelad 2 juli 2002, p. 54.

¹⁵¹ *A.G. mot Sverige*, nr 315/09, dom meddelad 10 januari 2012, s. 2.

¹⁵² *A.G. mot Sverige*, nr 315/09, dom meddelad 10 januari 2012, s. 3.

¹⁵³ *A.G. mot Sverige*, nr 315/09, dom meddelad 10 januari 2012, s. 8 f.

närvarande, om än i ett angränsande rum, under det andra förhöret med barnet. Försvaren hade dessutom ställt kompletterande frågor till barnet genom den förhørsledaren. Därför fann Europadomstolen att det inte hade skett någon kränkning av A.G:s rätt till en rättvis rättegång.¹⁵⁴

4.2.4.2 Enligt rättegångsbalken

Förutom Europadomstolens praxis finns även regler i RB som reglerar den tilltalades rätt att förhöra målsäganden. När barnet inte hörs personligen vid huvudförhandlingen ska den misstänkte genom sin försvarare ges möjlighet att ställa frågor till barnet under förundersökningen, om det kan ske utan men för utredningen.¹⁵⁵ Det faktum att försvararen har rätt att närvara vid förhöret innebär inte att försvararen kan ställa frågor direkt till barnet. Detta beror på risken att barnet kan utsättas för en press som förstärker de skador som redan kan ha uppkommit. Istället kan försvararen ställa kompletterande frågor till barnet genom förhørsledaren.¹⁵⁶

Enligt 23 kap. 11 § RB får försvararen ställa frågor till barnet i den ordning som förundersökningsledaren bestämmer. Normalt genomför förhørsledaren förhöret och därefter ges försvararen möjlighet att ställa ytterligare frågor. Förhørsledaren kan omformulera frågorna för att anpassa dem till barnets utvecklingsnivå och språkliga förmåga. Det är inte heller säkert att förundersökningsledaren godkänner alla frågor som försvararen vill ha ställda. Om förundersökningsledaren nekar försvararen att ställa en viss fråga, kan försvararen vända sig till domstolen för att få saken prövad.

4.3 Huvudförhandlingen

4.3.1 Uppspelning av barnförhör

Som tidigare nämnts är det numera praxis att barn förhörs under förundersökningen och att deras utsagor spelas upp under

---

¹⁵⁴ A.G. mot Sverige, nr 315/09, dom meddelad 10 januari 2012, s. 13.

¹⁵⁵ 23 kap. 10 § 4 st. RB.

¹⁵⁶ 23 kap. 11 § RB. Jfr NJA 1993 s. 616, särskilt justitierådet Wängbys skiljaktiga mening s. 639.

huvudförhandlingen.¹⁵⁷ Om rätten enligt 36 kap. 4 § RB bedömer att det inte är lämpligt att barnet hörs i domstolen, kan undantagsregeln i 35 kap. 14 § RB bli tillämplig. Bestämmelsen särreglerar flera undantag som tillåter att ljud- och bildupptagning av berättelser som har lämnats inför Polismyndigheten kan åberopas som bevisning med anledning av en förestående rättegång. Det undantag som är av särskild relevans är det andra undantaget som anger att en ljud- och videoupptagning får användas om förhör med den som lämnat berättelsen inte kan hållas vid eller utom huvudförhandlingen eller i övrigt inför rätten.¹⁵⁸ Undantaget möjliggör att videoinspelade barnförhör kan tillåtas som bevis vid huvudförhandlingen.¹⁵⁹

Domstolen skulle – istället för att hänvisa till 35 kap. 14 § RB – möjligen kunna hänvisa till 35 kap. 15 § RB för att tillåta uppspelning av barnförhöret. Den 1 januari 2022 trädde nämligen den omdiskuterade lagen, som mer eller mindre har utökat möjligheterna att använda tidiga förhör som bevis, i kraft.¹⁶⁰ Numera kan ljud- och bildupptagningar av förhör som lämnats inför en brottsbekämpande myndighet (till exempel Polismyndigheten) läggas fram som bevis även i andra fall än de som anges i 14 § RB, förutsatt att det är lämpligt.

Till skillnad från när en berättelse åberopas enligt 35 kap. 14 § RB, tillåter den nya bestämmelsen att en ljud- och bildupptagning kan åberopas även när målsäganden är närvarande vid huvudförhandlingen.¹⁶¹ Ljud- och bildupptagningen och förhöret i domstol bör ses som två olika sorters bevis som kan läggas fram parallellt i processen.¹⁶² I praktiken innebär en tillämpning av bestämmelsen att förhöret i domstolen inleds genom en uppspelning av det tidigare förhöret. Först efter att detta har visats kan kompletterande frågor kan ställas till målsäganden.¹⁶³ En redogörelse för

---

¹⁵⁷ Se avsnitt 4.2.2.

¹⁵⁸ 35 kap. 14 § 1 st. 2 p. RB.

¹⁵⁹ Jfr 36 kap. 4 § RB. Se Borgström, Rättegångsbalk (1942:740) 35 kap. 14 §, Karnov, hämtad 2024-03-30 (JUNO)

¹⁶⁰ SFS 2021:1107.

¹⁶¹ Prop. 2020/21:209 s. 64.

¹⁶² Prop. 2020/21:209 s. 47.

¹⁶³ Prop. 2020/21:209 s. 64.

tillämpligheten av 35 kap. 15 § RB i mål där målsäganden är ett barn behandlas i kapitel sex.

4.4 Delanalys

I detta kapitel har regelverket kring förhör med barn som målsäganden behandlats. Det har konstaterats att förhör med barn oftast sker under förundersökningen och att dessa sedan spelas upp vid huvudförhandlingen. Detta är en praktisk lösning för att skydda barnet från de potentiella trauman som kan uppstå vid direkt konfrontation i rättssalen. En konsekvens av att barns utsagor presenteras genom en ljud- och bildupptagning under huvudförhandlingen är att den tilltalade och hans försvarare går miste om möjligheten att korsförhöra barnet. Detta innebär dock *inte* att den tilltalade går miste om möjligheten att ställa frågor till barnet.

Användningen av videoinspelade barnförhör medför stora utmaningar när det gäller att balansera barnets bästa med den misstänktes rätt att förhöra målsäganden. Å ena sidan ska barnets bästa vara avgörande vid alla åtgärder som rör barn enligt barnkonventionen. Å andra sidan måste den tilltalades rätt till en rättvis rättegång enligt EKMR respekteras. Praxis från Europadomstolen, särskilt fallen S.N. mot Sverige och A.G. mot Sverige, illustrerar den komplexitet som uppstår mellan användningen av videoinspelade barnförhör och den tilltalades rätt till en rättvis rättegång. Båda fallen visar att videoinspelade barnförhör kan godtas, förutsatt att försvararen ges möjlighet att ställa frågor till barnet under förundersökningen.

Sammanfattningsvis visar detta kapitel att användningen av videoinspelade barnförhör inte nödvändigtvis är oförenlig med den tilltalades rätt till en rättvis rättegång. Däremot kan det innebära vissa svårigheter för domstolen att bedriva materiell processledning. Detta leder oss till nästa kapitel, där jag kommer att undersöka hur domstolens materiella processledning regleras och vilka slutsatser som kan dras om dess inverkan på användningen av videoinspelade barnförhör.

5 Materiell processledning i brottmål

5.1 Introduktion till kapitlet

I föregående kapitel behandlades regelverket kring förhör med barn i brottmål samt hur användningen av videoinspelade barnförhör förhåller sig till den tilltalades rätt till en rättvis rättegång.¹⁶⁴ I detta kapitel riktas fokus mot domstolens ansvar för materiell processledning. Som kommer att utvecklas närmare i kapitlet har domstolen bland annat en skyldighet att avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i de uttalanden som görs. En central fråga är till vems förmån detta får ske. Kan domaren exempelvis ingripa till den tilltalades nackdel? Det är främst dessa frågor som ska besvaras i kapitlet. I slutet av kapitlet kommer även den andra underfrågan att besvaras i delanalysen.

5.2 Domstolens materiella processledning

Domstolens ansvar för den materiella processledningen regleras i 46 kap. 4 § 2 st. RB. I lagtexten har ansvaret formulerats som en skyldighet för rätten att se till att målet blir utrett efter vad dess beskaffenhet kräver och att inget onödigt dras in i målet. Genom frågor och påpekanden *ska* rätten försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i de uttalanden som görs.¹⁶⁵ Lagrummet ger alltså uttryck för domstolens skyldighet att utöva materiell processledning. Domstolens skyldighet att processleda kan, utifrån lagtexten, delas in i tre huvudområden: (i) se till att målet blir utrett efter vad dess beskaffenhet kräver, (ii) se till att inget onödigt dras in i målet och (iii) genom frågor och påpekanden försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i de uttalanden som görs. I denna uppsats kommer endast den första och sista aspekten av domstolens materiella processledning att behandlas, eftersom dessa är av störst relevans när det kommer till videoinspelade barnförhör.

---

¹⁶⁴ Se kapitel 4.

¹⁶⁵ 46 kap. 4 § 2 st. RB.

5.3 ”Utrett efter vad dess beskaffenhet kräver”

5.3.1 Enligt lagtexten

Enligt det första ledet i 46 kap. 4 § 2 st. RB ska domstolen se till att målet blir utrett efter vad dess beskaffenhet kräver. Frågan om i vilken omfattning domstolen bör ägna sig åt materiell processledning hör till de mest omdiskuterade inom processrätten och har länge varit förenad med stora meningsskiljaktigheter.¹⁶⁶ Denna diskrepans beror troligen på att det inte går att utläsa den närmare innebörden av uttrycket ”utrett efter vad dess beskaffenhet” genom att enbart läsa lagtexten. Hur processledningen i praktiken ska genomföras beror på omständigheterna i det enskilda fallet och någon given mall finns inte.¹⁶⁷ Detta mycket allmänna stadgande ger inte heller någon närmare vägledning om vad det innebär i specifika situationer, såsom vid användningen av videoinspelade barnförhör. Det finns därför skäl att undersöka om förarbetena ger någon klarhet i dessa frågor.

5.3.2 Enligt förarbeten

I föregående avsnitt nämndes att lagtexten saknar närmare vägledning om vad uttrycket ”efter vad dess beskaffenhet kräver” innebär vid videoinspelade barnförhör.¹⁶⁸ Inte heller i förarbetena ges någon förklaring av hur detta uttryck ska tolkas i dessa situationer. Därför kommer detta avsnitt att vara generellt och allmänt hållet. För att besvara frågeställningen om hur domstolens materiella processledning regleras när det gäller videoinspelade barnförhör, är det nödvändigt att studera de generella uttalandena i förarbetena. Genom att studera dessa kan slutsatser dras om hur domstolen bör agera i specifika situationer, såsom vid videoinspelade barnförhör. Det finns därför skäl att noggrant undersöka hur den materiella processledningen ska tolkas och tillämpas enligt förarbetena, vilket kommer att behandlas i avsnitten nedan. Dessa är av pedagogiska skäl uppdelade i tre tidsperioder:

---

¹⁶⁶ Prop. 1986/87:89 s. 103 och 270; SOU 1982:26 s. 101.

¹⁶⁷ Prop. 1986/87:89 s. 105.

¹⁶⁸ Se avsnitt 5.3.1.

den första perioden omfattar 1900-talet, den andra perioden täcker 2010-talet, och den tredje perioden sträcker sig från 2020-talet och framåt.

5.3.2.1 *Den historiska synen på domstolens materiella processledning*

Enligt den ordning som gällde före RB:s tillkomst kunde domarens ansvar för utredningens fullständighet framstå som mycket långtgående. Det var till exempel vanligt att domstolen förelade åklagaren att komplettera utredningen.¹⁶⁹ Denna utveckling kom i viss mån att brytas genom RB:s tillkomst.¹⁷⁰ I processutredningarna under 1900-talets första hälft framträdde en tydlig ambition att minska domstolens aktivitet under rättegången. Redan 1938 uttryckte *Processlagberedningen* att det i första hand är parterna som ska ansvara för utredningen. Förebilden var den förhandlingsprincip som redan gällde i tvistemål.¹⁷¹ Införandet av en tvåpartsprocess motiverades inte bara av en strävan efter en ackusatorisk process, utan också av uppfattningen att domaren bör inta en objektiv och opartisk ställning i förhållande till parterna.¹⁷² Utredningen framhöll att domstolen bör avhålla sig från allt som kan rubba förtroendet för dess opartiskhet.¹⁷³

Trots den övergång till en ackusatorisk brottmålsprocess som RB markerade, kunde ansvaret för utredningens fullständighet inte helt överlämnas till parterna. Detta berodde främst på att det vid den tiden saknades professionella åklagare och advokater.¹⁷⁴ Det var uppenbart att en helt ackusatorisk ordning inte kunde införas, även om man inte var beredd att acceptera det vid RB:s tillkomst. Den inkvisitoriska synen på domstolens roll kom därför av praktisk nödvändighet att bli kvar i RB. *Processlagberedningen* uttryckte år 1938 att domstolen hade ett ”i vida högre grad” större ansvar för att utredningen blev fullständig i brottmål än i tvistemål, särskilt med hänsyn till straffprocessens ”allmänna gestaltning”.¹⁷⁵ Denna uppfattning baserades på antagandet att det allmännas intresse av materiellt riktiga domar generellt sett var större i

---

¹⁶⁹ SOU 1982:26 s. 105.

¹⁷⁰ SOU 1982:26 s. 102.

¹⁷¹ SOU 1938:44 s. 23.

¹⁷² SOU 1938:44 s. 22.

¹⁷³ SOU 1938:44 s. 22 f.

¹⁷⁴ Prop. 1942:5 s. 278.

¹⁷⁵ SOU 1938:44 s. 479.

brottmål än i tvistemål.¹⁷⁶ Lagstiftaren ansåg sig därför tvungen att låta domstolen behålla mycket större befogenheter att komplettera utredningen i brottmål än vad som kom att gälla för tvistemål.¹⁷⁷

De första mer omfattande reformerna av brottmålsprocessen som genomfördes efter RB:s tillkomst skedde på 1980- och 90-talen. Vid den översyn av rättegångsförfarandet som gjordes år 1982 berördes frågan om domstolens ansvar för utredningens fullständighet. Utredningen framhöll att behovet av processledning torde vara ”förhållandevis begränsat” i brottmål. Som skäl angavs att många problem borde ha klarats ut redan genom förundersökningen. Dessutom hade utvecklingen på åklagarsidan och den ökade frekvensen av offentliga försvarare gjort det möjligt för domaren att inta en mer passiv roll.¹⁷⁸ Vidare betonade utredningen att det fanns en bred enighet bland domare, åklagare och advokater om att domstolen endast borde spela en ”mottagande roll” och låta parterna ansvara för utredningen.¹⁷⁹ Endast i undantagsfall, när parterna inte agerade med anledning av domarens påpekanden, borde rätten ingripa ex officio.¹⁸⁰

Att domstolen endast ska ha en ”mottagande roll” blev särskilt tydligt i samband med reformen av tingsrättsförfarandet 1987. Departementschefen framhöll att domstolen, som ett första led i sin processledning, bör uppmärksamma parterna på brister i processmaterialet och få dem att själva reda ut oklarheterna.¹⁸¹ Uttalandet ska dock inte tolkas som att domstolen ska förhålla sig helt passiv. Enligt departementschefen har domstolen fortfarande det slutliga ansvaret för att utredningen blir fullständig.¹⁸² Vid tidpunkten för uttalandet hade domstolen dessutom andra möjligheter att ex officio komplettera utredningen än vad som är tillåtet idag.¹⁸³

5.3.2.2 *Den förändrade synen på domstolens materiella processledning*

---

¹⁷⁶ Prop. 1942:5 s. 483.

¹⁷⁷ SOU 1982:26 s. 105.

¹⁷⁸ SOU 1982:26 s. 108 och 130 f.

¹⁷⁹ SOU 1982:26 s. 108.

¹⁸⁰ Prop. 1986/87:89 s. 109.

¹⁸¹ Prop. 1986/87:89 s. 108 f.

¹⁸² Prop. 1986/87:89 s. 103.

¹⁸³ Se avsnitt 5.3.2.3.

Under 2010-talen kom synen på domstolens materiella processledning att förändras. Till skillnad från den inställning som departementschefen redovisade i samband med 1987 års reform, ansåg man numera att åklagaren skulle disponera över utredningen i skuldfrågan.¹⁸⁴ *Straffprocessutredningen* presenterade flera förslag för att begränsa domstolens materiella processledning. Ett sådant förslag var att begränsa domstolens möjlighet att ex officio hämta in bevisning i skuldfrågan.¹⁸⁵ Ett annat förslag var att domstolens möjlighet att ex officio förelägga åklagaren att komplettera utredningen skulle ändras så att det endast blev möjligt efter yrkande från en part.

Som skäl till förslagen hänvisade utredningen framför allt till den åklagarkompetens som hade byggts upp sedan RB:s tillkomst.¹⁸⁶ Dessutom var det mycket ovanligt att domstolen ex officio vidtog åtgärder för att komplettera utredningen i skuldfrågan. Domstolens möjlighet att komplettera utredningen ifrågasattes också med hänsyn till EKMR:s krav på ett ackusatoriskt förfarande inför en oavhängig och opartisk domstol.¹⁸⁷

Utredningen ansåg, även med utgångspunkten att saken bör få en så materiellt riktig utgång som möjligt, att hela ansvaret för utredningens fullständighet bör ligga på åklagaren.¹⁸⁸ Detta var inte längre något som domstolen skulle ägna sig åt. Domstolens roll skulle istället begränsas till att ogilla åtalet om åklagarens utredning var bristfällig.¹⁸⁹ Genom att låta brister i utredningen gå ut över åtalet, kunde den tilltalade garanteras en ökad rättssäkerhet. Utredningen framhöll att det var omöjligt för domstolen att förutse om processledningen skulle bli till fördel eller nackdel för den tilltalade. Därför ansåg man att domstolen borde meddela en frikännande dom, även om det

---

¹⁸⁴ SOU 2013:17 s. 221; jfr prop. 1986/87:89 s. 99 ff. Det är också skuldfrågan som jag utgår från i den fortsatta framställningen.

¹⁸⁵ Med "begränsa" avses att domstolen skulle fortfarande kunna hämta in bevisning i påföljdsfrågan.

¹⁸⁶ SOU 2013:17 s. 220.

¹⁸⁷ SOU 2013:17 s. 221.

¹⁸⁸ SOU 2013:17 s. 220.

¹⁸⁹ SOU 2013:17 s. 213.

fanns brister i utredningen som eventuellt skulle kunna gynna den tilltalade.¹⁹⁰

Det som nu sagts innebär inte att domaren skulle förhålla sig helt passiv. I utredningen betonades även betydelsen av processledningen, särskilt för att klarlägga otydligheter och ofullständigheter i utredningen.¹⁹¹ På senare tid har både *Bergwallkommissionen* och *Utredningen om processrätt och stora brottmål delbetänkande* bekräftat uppfattningen att det är åklagaren som har ansvaret för utredningens fullständighet.¹⁹² I den senare utredningen framhölls att domstolarna redan i praktiken hade intagit en mer ”mottagare” roll.¹⁹³ Dessutom fanns det en bred enighet bland domare om att rättens tidigare utredningsskyldighet i skuldfrågan var föråldrad.¹⁹⁴

5.3.2.3 *Den moderna synen på domstolens materiella processledning*

Att domstolens utredningsansvar i skuldfrågan numera är föråldrad blev tydligt i samband med 2022 års ändringar, där rättens möjligheter att ex officio inhämta bevisning togs bort och dess möjligheter att begära komplettering av utredningen begränsades.¹⁹⁵ Tidigare kunde rätten förelägga åklagaren att komplettera förundersökningen för att målet skulle kunna slutföras i ett sammanhang vid huvudförhandlingen.¹⁹⁶ Utöver denna möjlighet hade rätten även befogenhet att ex officio hämta in bevisning.¹⁹⁷

Rättegångsutredningen föreslog redan år 1982 att rättens möjlighet att ex officio komplettera förundersökningen skulle tas bort. Som skäl anfördes att bestämmelsen var föråldrad och i praktiken inte längre användes.¹⁹⁸ Departementschefen ansåg emellertid – i motsats till *Rättegångsutredningen* – att det inte fanns tillräckliga skäl att helt slopa domstolens möjlighet att komplettera förundersökningen, även om sådana kompletteringar torde

---

¹⁹⁰ SOU 2013:17 s. 220 f.

¹⁹¹ SOU 2013:17 s. 221 f.

¹⁹² SOU 2015:52 s. 645; SOU 2017:7 s. 83 f.

¹⁹³ SOU 2017:7 s. 84

¹⁹⁴ SOU 2017:7 s. 84 och 148.

¹⁹⁵ SFS 2022:791.

¹⁹⁶ Prop. 2021/22:186 s. 9.

¹⁹⁷ SFS 2005:683.

¹⁹⁸ SOU 1982:26 s.131.

komma till praktisk användning endast i ”extrema undantagsfall”.¹⁹⁹ Enligt *Rättegångsutredningen* skulle det vara att gå ”för långt” att helt slopa domstolens möjlighet att begära komplettering av utredningen. Utredningen framhöll att det kunde finnas extrema undantagssituationer där rätten ”i kraft av sitt yttersta ansvar för utredningens fullständighet” bör kunna kalla in ett vittne även om ingen part hade yrkat på det.

Numera får domstolen endast förelägga åklagaren att komplettera förundersökningen om en part har yrkat på det. Däremot har rättens möjlighet att ex officio hämta in bevisning tagits bort.²⁰⁰ Skälen för dessa ändringar grundar sig i att det i praktiken var ovanligt att rätten vidtog några åtgärder för att komplettera förundersökningen eller hämta in bevisning. Det starkaste argumentet för ändringarna var risken för att rättens opartiskhet kunde ifrågasättas, särskilt eftersom det på förhand kan vara svårt för rätten att veta om en komplettering eller ett bevis kommer att vara till nackdel för den tilltalade.²⁰¹ Idag innebär utredningsansvaret att domstolen har en skyldighet att låta brister i utredningen falla tillbaka på åklagaren.²⁰² Dessa lagändringar ska dock inte tolkas som en begränsning av domstolens ansvar att utöva materiell processledning. Enligt förarbetena har domaren fortfarande har möjlighet att ställa frågor till parterna, även i de fall det kan ha betydelse för bedömningen av skuldfrågan.²⁰³

Även om det är praxis idag att använda videoinspelad barnförhör, nämns inget specifikt om detta i förarbetena. Den moderna synen på domstolens materiella processledning innebär att domstolen ska säkerställa e, men utan att direkt ingripa i utredningsprocessen. Detta torde även gälla vid användningen av videoinspelade barnförhör, där domaren kan ställa frågor för att klargöra otydligheter, men inte ex officio hämta in ytterligare bevisning. Dessa

---

¹⁹⁹ Prop. 1986/87:89 s. 109 f.

²⁰⁰ SFS 2022:791. Det har samtidigt införts ett förtydligande om att rätten även fortsättningsvis ex officio får besluta om rättspsykiatrisk undersökning eller om yttranden över sådana undersökningar från Socialstyrelsen eller hämta in annan utredning i frågor om påföljd och utvisning.

²⁰¹ Prop. 2021/22:186 s. 98.

²⁰² Prop. 2021/22:186 s. 99.

²⁰³ Prop. 2021/22:186 s. 98 f.

förändringar syftar till att bevara domstolens opartiskhet genom att begränsa dess direkta inblandning i utredningsprocessen. Samtidigt bibehålls

5.4 ”Avhjälpa otydligheter och ofullständigheter” i bevisningen

I det senare ledet i 46 kap. 4 § 2 st. RB anges att rätten genom frågor och påpekanden *ska* försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i de uttalanden som görs. Det aktuella ledet kan aktualiseras i flera olika situationer. Exempelvis har domstolen skyldighet att avhjälpa oklarheter och ofullständigheter när det kommer till bevisningen. Vad detta innebär för domstolens skyldighet att, genom materiella processledning, klargöra otydligheter i videoinspelade barnförhör anges dock inte i lagtexten.²⁰⁴ Inte heller i förarbetena förs någon diskussion om domstolens materiella processledning i dessa situationer. Därför kommer detta avsnitt att hållas mer generellt och behandla bevisning i allmänhet, även om vissa slutsatser ibland kan dras om barnförhör utifrån de allmänna uttalandena.

Ekelöf menar att rättens materiella processledning generellt sett är mest användbar vid bevisupptagningen, särskilt när domaren noterar något relevant i en utsaga som varken åklagaren eller försvararen ställer några frågor om. Om domaren anser att något är av betydelse för skuldfrågan, bör denne uppmana åklagaren och försvararen att klargöra detta. I en förhörssituation kan åklagaren och försvararen, efter domarens påpekande, fortsätta sina förhör för att bringa klarhet i frågan.²⁰⁵

Ingenting hindrar dock domstolen från att själv ställa frågor till förhörspersoner. Enligt 36 kap. 17 § 3 st. RB får rätten ställa frågor till vittnen, och enligt 37 kap. 1 § RB gäller det även vid förhör med en part eller målsägande som inte för talan. Dessa bestämmelser avser främst förhör på enskilda punkter efter att både huvudförhöret och motförhöret har hållits.

---

²⁰⁴ Jfr 46 kap. 4 § 2 st. RB.

²⁰⁵ Ekelöf m.fl. 2011 s. 200 f.

Enligt Fitger har rätten dock, inom ramen för sin materiella processledning, möjlighet att själv ställa frågor även i andra fall.

5.4.1 Hur ska domstolen påpeka oklarheter i bevisningen?

Som det tidigare redogjorts för har domstolen en skyldighet att genom frågor och påpekanden klargöra otydligheter och ofullständigheter i de uttalanden som görs.²⁰⁶ En annan fråga, som delvis sammanhänger med det nyss nämnda, är *hur* rätten ska påpeka dessa oklarheter. Förarbetena behandlar inte specifikt hur domstolen ska hantera oklarheter i barns utsagor eller vittnesmål i allmänhet. Däremot anges att ansvaret för att klargöra eventuella oklarheter i *bevisningen* bör ligga på parterna och deras ombud. Endast om domaren noterar att parterna inte lyckas med detta, bör denne ingripa med ett ”försiktigt frågande”. Enligt utredningen bör riktlinje för all materiell processledning vara att den ska utövas endast när parterna inte själva förmår belysa saken tillräckligt.²⁰⁷

5.5 Processledning till nackdel för den tilltalade

Att domstolen bör vara aktiv i sin processledning för att tillvarata den tilltalades intresse är nog ganska uppenbart. Mer problematiskt blir det om det kan antas att domstolens processledning kommer att vara till nackdel för den tilltalade. Frågan diskuterades redan i processutredningarna under 1900-talets första hälft. Det framhölls att det särskilt ankommer på rätten att beakta de omständigheter som talar till den tilltalades förmån.²⁰⁸ Liknande resonemang har förts i senare förarbeten. I samband med *Rättegångsutredningen* 1982 framhölls att domstolen bör iaktta ”särskild försiktighet” när det gäller utredning som kan vara till den tilltalades nackdel.²⁰⁹

Denna långvariga tradition av försiktighet när det gäller processledning som kan vara till nackdel för den tilltalade har fortsatt att gälla även i modern tid.

---

²⁰⁶ Se avsnitt 5.4.

²⁰⁷ Prop. 1982:26 s. 118.

²⁰⁸ SOU 1938:44 s. 479.

²⁰⁹ SOU 1982:26 s. 131.

Ett exempel som bekräftar denna tradition är ”snippamålet”, där HD uttalade att ”processledning till förmån för den tilltalade principiellt sett är avsevärt mindre betänkligt än processledning till förmån för åklagaren”.²¹⁰ Detta synsätt har inte förändrats sedan departementschefen gjorde samma uttalande i samband med 1987 års reformer.²¹¹ Uttalandet ska dock inte tolkas som att ingen processledning alls får ske till den tilltalades nackdel. Eftersom det trots allt är domstolen som har det slutliga ansvaret för att ett brottmål blir tillräckligt utrett, kan det enligt departementschefen inte undvikas att rätten bedriver processledning utan att i förväg säkert kunna bedöma om processledningen kommer att vara till den tilltalades fördel eller nackdel. Detta innebär dock inte att processledningen bör ta sig formen av inkvisitoriska förhör från rättens sida. Istället bör domstolen i första hand uppmärksamma parterna på bristerna i processmaterialet och få dem att själva reda ut oklarheterna.²¹² Endast undantagsvis, och om parterna inte agerar med anledning av domarens påpekanden, bör rätten ingripa ex officio.²¹³

Till skillnad från vad som gällde på 1980-talet görs numera en distinktion mellan att ”komplettera utredningen” och att ”reda ut oklarheter”. Denna distinktion framgår särskilt tydligt i *Utredningen om processrätt och stora brottmål*. Enligt utredningen kan domstolen ägna sig åt att reda ut oklarheter, även om detta visar sig vara till nackdel för den tilltalade. Däremot kan domstolen inte lägga komplettera utredningen, oavsett om detta är till fördel eller nackdel för den tilltalade. Vad gäller förhör med barn och domstolens ansvar att klargöra otydligheter i deras utsagor finns inga specifika anvisningar i förarbetena om huruvida detta ska anses vara till nackdel för den tilltalade. Trots detta ger förarbetsuttalandenas en generell indikation om att domstolen förväntas reda ut oklarheter i barns utsagor, även om detta ibland kan innebära en nackdel för den tilltalade.

---

²¹⁰ Högsta domstolens beslut 2023-11-17 i mål nr B 1937-23 p. 13.

²¹¹ Prop. 1986/87:89 s. 109 f.; SOU 1982:26 s. 131.

²¹² Prop. 1986/87:89 s. 110.

²¹³ Prop. 1986/87:89 s. 109.

5.6 Delanalys

Enligt det första ledet i 46 kap. 4 § 2 st. RB *ska* rätten se till att målet blir tillräckligt utrett. I senare förarbeten, från 2013 och framåt, görs en åtskillnad mellan ansvar för sakinnehållet och ansvar för processledningen. Denna distinktion innebär att brister i utredningen (vilket inkluderar bevisningen) ytterst ska falla på åklagaren. Som redogjorts för tidigare i kapitlet innebär ändringarna *inte* att rätten ska avstå från att klargöra oklarheter för att säkerställa att målet till tillräckligt utrett, utan snarare att rätten inte ska hämta in bevisning *ex officio*. Domstolen har fortfarande möjlighet att ställa frågor till målsäganden, även om detta kan påverka den tilltalade negativt. Hovrättens beslut att låta bristen på klarhet om vad flickan menade med ordet ”snippa” falla på åklagaren kan ifrågasättas med hänvisning till dessa förarbetsuttalanden. Det verkar snarare som att hovrätten kände sig förhindrad att uppfylla sitt processledningsansvar eftersom flickan inte var närvarande i rättssalen. Det är av främst av denna anledning som bristen i utredningen fick falla på åklagaren.

Den nuvarande ordningen, där domstolens möjligheter att *ex officio* hämta in bevisning i skuldfrågan har tagits bort, är resultatet av en lång utveckling mot att minska domstolens ingripande i utredningsprocessen. Denna utveckling visar hur synen på domstolens materiella processledning har anpassats över tid för att hantera specifika utmaningar, såsom kraven enligt EKMR på en opartisk och oavhängig domstol. Trots detta har utvecklingen inte fullt ut anpassats för att hantera de särskilda utmaningar som videoinspelade barnförhör medför. När ett barns utsaga presenteras genom en ljud- och bildupptagning istället för genom fysisk närvaro, blir domstolen praktiskt sett förhindrad att ställa klargörande frågor till barnet. Detta kan leda till att avgörande detaljer förblir oklara, vilket i sin tur påverkar rättsens möjligheter att fatta välgrundade beslut.

Enligt det senare ledet i 46 kap. 4 § 2 st. RB *ska* rätten genom frågor och påpekanden klargöra otydligheter och ofullständigheter i de uttalanden som görs. Ekelöf har framhållit att parterna kan fortsätta sina förhör efter domarens påpekanden. Detta gäller särskilt när domaren noterar något

relevant i en utsaga som varken åklagaren eller försvararen ställer frågor om. Problemet är att den nuvarande lydelsen verkar utgå från att målsäganden är närvarande vid huvudförhandlingen, vilket inte alltid är fallet i mål där målsäganden är ett barn. Hade målsäganden i snippamålet varit vuxen och hörts inför rätten, hade oklarheterna kring begreppet ”snippa” kunnat redas ut genom att ställa frågan direkt. När hovrätten uppmärksammade att ordet ”snippa” hade betydelse för skuldfrågan, hade den, med stöd av Ekelöfs resonemang, kunnat agera för att klargöra betydelsen. Detta kompliceras dock när målsäganden är ett barn och inte närvarar vid huvudförhandlingen. Sammanfattningsvis belyser snippadomen de utmaningar som domstolar står inför när det gäller att uppfylla sitt processledningsansvar i mål med videoinspelade barnförhör.

6 Materiell processledning vid inspelade barnförhör

6.1 Introduktion till kapitlet

I föregående kapitel konstaterades att domstolen, inom ramen för sin materiella processledning, har en skyldighet att klargöra otydligheter i de uttalanden som görs.²¹⁴ Men hur kan rätten uppfylla denna skyldighet när otydligheter framkommer i videoinspelade barnförhör? I kapitlet presenteras olika förslag på hur domstolen kan klargöra otydligheter i barns utsagor, även när dessa presenteras i videoformat.

6.2 Praktiska problem vid videoinspelade barnförhör

I kapitel fyra behandlades den tilltalades rätt till motförhör enligt artikel 6.3 (d) EKMR och hur denna rättighet kan tillgodoses genom användningen av videoinspelade barnförhör. Som framgått av det föregående utgör användningen av videoinspelade barnförhör inte nödvändigtvis ett rättssäkerhetsproblem.²¹⁵ Däremot kan det medföra vissa svårigheter för domstolen att bedriva materiell processledning. Genom att barnets fysiska närvaro i rättssalen ersätts med ett videoinspelat förhör, blir det praktiskt sett omöjligt för domstolen att ställa frågor direkt till barnet. Det finns alltså en konflikt mellan användningen av videoinspelade barnförhör och domstolens ansvar för processledningen. Varken i lagtexten eller förarbetena har det beaktats att barn i allmänhet inte lämnar sin berättelse direkt inför rätten. I nästa avsnitt presenteras därför några konkreta förslag som möjligen skulle kunna bidra till att nuvarande svårigheter kan lösas på andra vägar.

---

²¹⁴ Se kapitel 5.

²¹⁵ Se avsnitt 4.2.4.

6.3 Förslag på processledning vid inspelade barnförhör

6.3.1 Tilläggsförhör under huvudförhandlingen

Ett förslag på hur domstolen kan utöva materiell processledning när barnets utsaga presenteras genom uppspelning av ett videoinspelat förhör är att hålla tilläggsförhör med barnet under huvudförhandlingen för att komplettera det tidiga förhöret. Förslaget grundar sig på en proposition om ratificering av barnkonventionens fakultativa protokoll om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi.²¹⁶ I propositionen föreslog regeringen att kompletterande frågor kan ställas till barnet *efter* att videoinspelningen från förundersökningen spelats upp. Enligt förslaget bör förhöret i domstolen begränsas till kompletterande frågor som behöver ställas utifrån vad som framkommit av det videoinspelade förhöret.²¹⁷ På så sätt får förhöret karaktären av ett ”tilläggsförhör” snarare än ett ordinärt korsförhör.²¹⁸ Syftet är att skona barnet från de olägenheter som kan vara förknippade med ett korsförhör.²¹⁹ Även om det föreslagna förfarandet inte var reglerat i lag, ansågs det vara ”ett väl etablerat förhållningssätt” från domstolarnas sida.²²⁰

Förslaget om hur förhör med barn bör hanteras kritiserades några år senare av JO som menade att förfarandet ”saknar stöd i gällande lag”. Kritiken riktades mot hur en tingsrätt hade hanterat ett förhör med en femtonårig flicka i ett mål som gällde bland annat våldtäkt mot barn.²²¹ I det aktuella fallet hade tingsrätten spelat upp två videoinspelade barnförhör från förundersökningen *innan* försvararen fick möjlighet att ställa kompletterande frågor till flickan.²²² JO ansåg att detta tillvägagångssätt var problematiskt eftersom videoinspelningarna hade spelats upp *innan* det kompletterade förhöret hölls

---

²¹⁶ Prop. 2005/06:68.

²¹⁷ Prop. 2005/06:68 s. 34.

²¹⁸ Prop. 2004/05:131 s. 163.

²¹⁹ Prop. 2005/06:68 s. 34.

²²⁰ Prop. 2005/06:68 s. 35. Se t.ex. Södertörns tingsrätts dom 2014-11-14 i mål nr B 8323-11.

²²¹ JO 2008/09 s. 66.

²²² JO 2008/09 s. 61.

med flickan.²²³ I ett hovrättsavgörande från 2015 hänvisade domstolen till JO:s uttalande, vilket indikerar en osäkerhet kring legitimiteten att använda förhör på det sätt som gjordes i tingsrätten. Hovrätten anförde följande:

Det kan enligt hovrättens mening ifrågasättas om det är förenligt med rättegångsbalkens regler att spela upp ett tidigare videoinspelat polisförhör då målsäganden är närvarande i rättssalen utan att först ha inlett förhöret och det kommit fram att målsäganden inte kan eller vill yttra sig eller bara lämnar knapphändiga uppgifter.²²⁴

JO:s kritik och hovrättens skepticism mot förfarandet kan tyckas något märklig då jag tidigare nämnde att denna ordning numera tillämpas enligt 35 kap. 15 § RB.²²⁵ Det är därför viktigt att notera att JO:s kritik baserades på lagstiftning som gällde vid tiden för beslutet år 2008. Den aktuella bestämmelsen i 36 kap. 16 § 2 st. RB hade då en annan lydelse än idag, och 35 kap. 15 § RB fanns inte på den tiden. Vid tiden för JO:s beslut hade 36 kap. 16 § 2 st. RB följande lydelse:

Vid ett vittnesförhör får det som vittnet tidigare har berättat inför rätta eller inför åklagare eller polismyndighet läggas fram endast när vittnets berättelse vid förhöret avviker från vad han eller hon tidigare har berättat eller när vittnet vid förhöret förklarar att han eller hon inte kan eller inte vill yttra sig.²²⁶

Bestämmelsen avser främst förhör med vittnen, men enligt 37 kap. 3 § 1 st. RB ska den även ska tillämpas vid förhör med part eller målsägande som inte för talan. JO menade, med hänvisning till 36 kap. 16 § 2 st. RB och principen om bevisomedelbarhet, att den korrekta ordningen hade varit att först höra barnet personligen *innan* videoinspelningarna från förundersökningen spelades upp. Endast om barnet inte kunde eller ville yttra sig, eller endast lämnade knapphändiga uppgifter, skulle videoinspelningarna spelas upp. Den

---

²²³ JO 2008/09 s. 65.

²²⁴ RH 2015:40.

²²⁵ Se avsnitt 4.3.1.

²²⁶ SFS 2005:683.

ordning som förekom vid tingsrätten, där barnet hördes personligen *efter* att videoinspelningarna hade spelats upp, ansågs därför strida mot 36 kap. 16 § 2 st. RB och principen om bevisomedelbarhet.²²⁷

Den 1 januari 2022 ändrades 36 kap. 16 § 2 st. RB som numera har följande lydelse:

Vid ett vittnesförhör får, om inte berättelsen åberopas enligt 35 kap. 15 §, det som vittnet tidigare har berättat inför rätten eller inför åklagare eller Polismyndigheten läggas fram endast när vittnets berättelse vid förhöret avviker från vad han eller hon tidigare har berättat eller när vittnet vid förhöret förklarar att han eller hon inte kan eller inte vill yttra sig.²²⁸

Den hänvisning till 35 kap. 15 § RB som numera finns i bestämmelsen öppnar upp för möjligheten att ta del av bevisningen i den ordning som JO tidigare kritiserat.²²⁹ Man kan därför, sett till lagändringen i 36 kap. 16 § 2 st. RB och tillkomsten av 35 kap. 15 § RB, ifrågasätta om JO:s kritik från 2008 hade varit densamma idag. Även om det går att argumentera för att det föreslagna förfarandet fortfarande strider mot principen om bevisomedelbarhet, har det numera tydligt lagstöd.

Som nämndes i avsnitt 4.3.1 kan rätten, med stöd av 35 kap. 14 § RB, tillåta uppspelning av ett videoinspelade barnförhör. I samma avsnitt nämndes också att rätten eventuellt kan hänvisa till den nya bestämmelsen i 35 kap. 15 § RB för att tillåta sådan uppspelning. En tillämpning av bestämmelsen skulle möjliggöra för rätten att ställa kompletterande frågor till barnet *efter* att det videoinspelade barnförhöret spelats upp.²³⁰ På så sätt kan rätten klargöra eventuella otydligheter i barnets tidigare utsagor eller bidra till en ökad förståelse av ord eller begrepp som barnet använt under förhöret.²³¹ I motiven till bestämmelsen gjordes dock inga specifika uttalanden om dess

---

²²⁷ JO 2008/09 s. 65.

²²⁸ SFS 2021:1107.

²²⁹ Prop. 2020/21:209 s. 47.

²³⁰ Prop. 2020/21:209 s. 47 och 64.

²³¹ Jfr 46 kap. 4 § 2 st. RB.

tillämplighet vid användningen av videoinspelade barnförhör. Detta kan bero på att bestämmelsen ursprungligen infördes för att effektivisera handläggningen i stora brottmål och därför verkar vara avsedd för andra situationer.²³² Förarbetena nämner till exempel att bestämmelsen kan tillämpas om en målsägande har utsatts för eller riskerar att utsättas för påtryckningar, eller om målsäganden har ändrat eller återtagit sina uppgifter.²³³ Regeringen angav i propositionen att bestämmelsen inte är begränsad till att tillämpas endast i stora brottmål, utan att den kan vara ”till fördel för processen i samtliga brottmål”.²³⁴ Därför torde bestämmelsen kunna tillämpas även i mål där målsäganden är ett barn, trots att regleringen inte primärt är avsedd för förhör med barn.

6.3.2 Förhör med barn i den tilltalades frånvaro

Ett annat förslag på hur domstolen skulle kunna utöva materiell processledning i mål om brott mot barn är att höra barnet i domstolen, men att rätten med stöd av 36 kap. 18 § 1 st. RB beslutar att den tilltalade inte får närvara i rättssalen när barnet hörs.²³⁵ På så sätt skulle domstolen kunna ställa frågor till barnet för att klargöra otydligheter eller ofullständigheter i barnets utsaga, utan att barnet behöver konfronteras med den tilltalade.²³⁶ Även om bestämmelsen primärt gäller förhör med vittnen, innebär hänvisningen i 37 kap. 3 § RB att den även gäller för förhör med en part eller målsägande som inte för talan

De möjligheter som idag finns att besluta om att den tilltalade inte får närvara i rättssalen gäller bland annat om det kan antas att målsäganden av rädsla eller annan orsak inte kommer att berätta sanningen på grund av den tilltalades närvaro, eller om den tilltalade hindrar eller avbryter målsägandens berättelse.²³⁷ Även om denna möjlighet finns är det viktigt att domstolen tar hänsyn till den tilltalades rätt till en rättvis rättegång. Den tilltalade ska därför

---

²³² Prop. 2020/21:209 s. 43 f.

²³³ Prop. 2020/21:209 s. 64.

²³⁴ Prop. 2020/21:209 s. 44.

²³⁵ Domstolen har också möjlighet att förordna om att förhöret ska hållas inom stängda dörrar enligt 5 kap. 1 § RB. s. 104.

²³⁶ Jfr 46 kap. 4 § 2 st. RB.

²³⁷ 36 kap. 18 § 1 st. 1 och 3 p. RB.

som huvudregel få möjlighet att följa målsägandeförhöret med barnet antingen med ljud via högtalare (medhörning) eller med både ljud och bild via videoutrustning (medseende) från en annan sal eller ett medhörningsrum.²³⁸ Det är i slutändan rätten som beslutar på vilket sätt den tilltalade lämpligast ska följa förhöret. Hänsyn bör tas till förhörspersonens rädsla eller andra skäl som har föranlett beslutet. Givetvis skulle syftet med den tilltalades frånvaro förfelas om målsäganden inte kan tala fritt på grund av att han eller hon genom en bildöverföring fortfarande upplever att den tilltalade är närvarande.²³⁹

Även om det i förarbetena inte specifikt nämns att bestämmelsen är avsedd att tillämpas i mål om brott mot barn, så används den ändå ofta i dessa fall.²⁴⁰ Bestämmelsen begränsar sig inte nödvändigtvis till ordinära målsägandeförhör, utan kan även tillämpas vid tilläggsförhör med barnet. I ett fall som gällde bland annat våldtäkt mot barn spelades videoinspelningarna från förundersökningen upp, varefter tilläggsförhör hölls med barnet i den tilltalades frånvaro.²⁴¹

Det faktum att domstolen kan besluta att den tilltalade inte ska närvara under förhöret, hindrar inte att den tilltalade ska ges möjlighet att ställa frågor till barnet.²⁴² Dessutom kan rätten inte besluta om medhörning i förväg, utan detta beslut måste fattas vid huvudförhandlingen, även om åklagaren kan lämna in en sådan begäran i förväg.

6.3.3 Förhör med barn genom videokonferens

I föregående avsnitt nämnde jag att domstolen skulle kunna ställa kompletterande frågor till barnet i den tilltalades frånvaro.²⁴³ Ett annat närliggande förslag skulle kunna vara att besluta om att barnet, istället för att vara närvarande i rättssalen, ska delta på annat sätt. Enligt 5 kap. 10 § 2 st. RB kan rätten besluta om att den som ska delta i ett sammanträde ska delta

---

²³⁸ 36 kap. 18 § 3 st. RB; SOU 2022:70 s. 557.

²³⁹ Prop. 2004/05:131 s. 238.

²⁴⁰ Se t.ex. Kalmar tingsrätts dom 2018-03-23 i mål nr B 115-18.

²⁴¹ Se t.ex. Örebro tingsrätts dom 2005-10-14 i mål nr B 3514-05.

²⁴² 36 kap. 18 § 3 st. RB.

²⁴³ Se avsnitt 6.3.2.

genom ljudöverföring (per telefon) eller ljud- och bildöverföring (videokonferens), om det finns skäl för det. Formuleringen ”delta i ett sammanträde” omfattar även situationer där någon ska lämna sin berättelse inför domstolen.²⁴⁴ Vid bedömningen av om det finns skäl för sådant deltagande på distans ska rätten särskilt beakta om den som ska lämna sin berättelse känner rädsla för att närvara i rättssalen.²⁴⁵ Att rädsla anges särskilt i paragrafen utesluter dock inte att det kan finnas andra skäl att låta en part att delta på det sätt som beskrivits ovan.²⁴⁶

Förslaget om användning av videokonferens skiljer sig från det tidigare nämnda förslaget om medhörning, bland annat genom att det vid videokonferens är den person som känner rädsla (i detta fall barnet) som befinner sig på en annan plats än i rättssalen. Medhörning sker normalt från en plats i närheten av rättssalen, medan motsatsen nästan alltid gäller för videokonferens.²⁴⁷

I äldre förarbeten framhålls att det måste finnas starka skäl för att besluta om videokonferens, särskilt i mål som rör allvarlig brottslighet eller där målsägandens berättelse utgör den enda eller avgörande bevisningen.²⁴⁸ Enligt senare förarbeten är dock domstolarnas användning av videokonferens inte lika restriktiv som tidigare förarbetsuttalanden ger uttryck för.²⁴⁹ Dessutom har möjligheten att delta genom telefon eller videokonferens numera utvidgats, och används även i mål som rör allvarlig brottslighet.²⁵⁰ Den tidigare restriktiva inställningen mot användningen av videokonferens måste ses i ljuset av dåtidens teknik och begränsade erfarenheter av videokonferens.²⁵¹ Numera är kvaliteten på ljud- och

---

²⁴⁴ SOU 2017:46 s. 240.

²⁴⁵ 5 kap. 10 § 3 st. 2 p. RB. Ursprungligen angavs i punkten att rädslan skulle vara påtaglig. Tröskeln för när rädsla kan utgöra ett skäl sänktes något 2019 när ”påtaglig” rädsla togs bort, se prop. 2018/19:81 s. 88 f.

²⁴⁶ SOU 2017:46 s. 116; Prop. 2004/05:131 s. 225.

²⁴⁷ Prop. 2004/05:131 s. 100.

²⁴⁸ Prop. 2004/05:131 s. 95 f.

²⁴⁹ Prop. 2018/19:81 s. 31.

²⁵⁰ SOU 2017:46 s. 117 och 119.

²⁵¹ Prop. 2018/19:81 s. 31.

bildöverföringarna så bra att den bevisning som läggs fram på det sättet kan värderas lika bra som om personen faktiskt hade närvarat i rättssalen.²⁵²

I förarbetena nämns inget om bestämmelsens tillämplighet i mål om brott mot barn. Det finns dock inget i lagtexten eller dess förarbeten som hindrar att bestämmelsen tillämpas även i dessa fall. Det har dessutom, som nämndes ovan, skett en utveckling i riktning mot att videokonferens används i allt fler situationer. Syftet är att den som känner rädsla för att infinna sig i rättssalen i fler fall än tidigare ska kunna delta genom videokonferens.²⁵³ En tillämpning av bestämmelsen i mål där målsäganden är ett barn skulle således kunna möjliggöra för rätten att utöva materiell processledning utan att barnet behöver konfronteras med den tilltalade eller ens infinna sig i en domstol.

6.3.4 Fortsatt huvudförhandling i kompletteringsyfte

Det förekommer ibland att rätten först under överläggningen upptäcker att det finns oklarheter eller ofullständigheter i bevisningen och att den därför behöver kompletteras. En sådan situation torde förutsätta att rätten på något sätt brustit i sin roll att processleda under huvudförhandlingen.²⁵⁴ Enligt 46 kap. 17 § RB finns i undantagsfall en möjlighet för rätten att komplettera utredningen efter att huvudförhandlingen har avslutats. Bestämmelsen anger att fortsatt eller ny huvudförhandling får hållas om rätten, sedan huvudförhandlingen har avslutats, finner det nödvändigt att komplettera utredningen innan målet avgörs. HD har i NJA 2005 s. 864 uttalat att det särskilt bör beaktas om ”den nya bevisningen är av sådan karaktär och styrka att den skulle kunna inverka på utgången i målet”.

För att återknyta till snippadomen framgår det inte av hovrättens domskäl om domstolen redan under huvudförhandlingen uppmärksammade oklarheten kring flickans användning av ordet ”snippa”, men trots detta förhöll sig passiv, eller om denna oklarhet upptäcktes först efter att huvudförhandlingen

---

²⁵² Prop. 2018/19:81 s. 28 f.

²⁵³ SOU 2017:46 s. 238.

²⁵⁴ Se Thornefors, Rättegångsbalk (1942:740) 43 kap. 14 §, avsnitt 2.1 Fortsatt handläggning, Lexino 2018-05-15 (JUNO). Om att bestämmelsen i 46 kap. 17 § RB ska läsas i ljuset av bestämmelsen i 46 § 4 § andra stycket, se SOU 2013: 17 s. 224 f.

hade avslutats. Hur som helst skulle en tillämpning av bestämmelsen i mål där målsäganden är ett barn innebära att domstolen kan klargöra otydligheter i barns utsagor, även efter avslutad huvudförhandling. Enligt Ekelöf kan det dock försvåra rättens handläggning av målet om parterna ska fortsätta processa efter att huvudförhandlingen avslutats.²⁵⁵ Å andra sidan vore det otillfredsställande om rätten skulle meddela en dom som den tror är oriktig.²⁵⁶

I förarbetena anges att kompletteringsmöjligheten givetvis inte får medföra att domstolen åsidosätter sin skyldighet att redan vid huvudförhandlingen noga överväga om det finns behov att komplettera utredningen.²⁵⁷ Uttalandet kan förefalla något märkligt då jag tidigare nämnde att domstolen inte längre har någon möjlighet komplettera utredningen i skuldfrågan.²⁵⁸ En mer modern läsning av förarbetsuttalandet torde istället förstås som att kompletteringsmöjligheten inte får medföra att domstolen åsidosätter sin skyldighet att försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter under huvudförhandlingen.²⁵⁹

En särskild fråga, som det råder delade meningar om, är om ny eller fortsatt huvudförhandling ska hållas. Vissa domare menar att rätten i denna situation måste ta om hela huvudförhandlingen från början, eftersom förhandlingen, när den en gång avslutats logiskt sett inte kan fortsätta. Andra domare har låtit sådana argument stå tillbaka för processekonomiska skäl och hållit fortsatt huvudförhandling. I samband med 1987 års ändringar framhöll departementschefen att det i praktiken nästan alltid torde bli fråga om fortsatt huvudförhandling.²⁶⁰

Det finns dock situationer där det framstår som onödigt kostsamt eller besvärande att kalla parterna till en fortsatt eller ny huvudförhandling. Detta

---

²⁵⁵ Ekelöf m.fl. 2024 s. 244.

²⁵⁶ Ekelöf m.fl. 2024 s. 245.

²⁵⁷ Prop. 1986/87:89 s. 225.

²⁵⁸ Se avsnitt 5.3.2.3.

²⁵⁹ Jfr 46 kap. 4 § 2 st. RB.

²⁶⁰ Prop. 1986/87:89 s. 225. Dessa uttalanden tar främst sikte på tvistemål men bestämmelsen i 46 kap. 17 § RB överensstämmer helt med motsvarande bestämmelse för tvistemål i 43 kap. 14 § RB, se Fitger, Sörbom, Eriksson, Hall, Palmkvist och Renfors, Rättegångsbalk (8 dec. 2023, version 95, JUNO), kommentaren till 46 kap. 17 §.

gäller framför allt när de förtydliganden eller kompletteringar som behövs är av enkel beskaffenhet. I sådana fall får rätten, efter samråd med parterna, istället bestämma att kompletteringen ska göras på annat sätt, till exempel genom skriftväxling. Komplettering på annat sätt än genom fortsatt eller ny huvudförhandling får dock endast användas i mycket enkla fall.

7 Analys och slutsatser

7.1 Introduktion till kapitlet

I de föregående kapitlen har de två underfrågorna behandlats; den första underfrågorna besvarades i kapitel 4 och den andra i kapitel 5. Detta kapitel syftar nu till att, utifrån den samlade informationen och analysen från de tidigare kapitlen, besvara huvudfrågan.

7.2 Hur kan domstolen, inom ramen för sin materiella processledning, klargöra oklarheter i barns utsagor från videoinspelade förhör när barnet inte är närvarande vid huvudförhandlingen?

Det är numera praxis att barn inte närvarar vid huvudförhandlingen. Istället presenteras barns utsagor för rätten genom uppspelning av videoinspelade förhör. Syftet är att skydda barn från de potentiella skador som närvaron i en rättssal kan medföra. Denna praxis är en viktig och nödvändig anpassning som stämmer överens med principen om barnets bästa. Trots de uppenbara fördelarna med att skydda barn medför denna praxis svårigheter för domstolens möjlighet att utöva materiell processledning, särskilt när gäller att avhjälpa otydligheter eller ofullständigheter i barns utsagor. Frånvaron av barn under huvudförhandlingen begränsar domstolens möjligheter att direkt ställa frågor till barnet. Det finns alltså en konflikt mellan användningen av videoinspelade barnförhör och domstolens ansvar för den materiella processledningen. Detta kan ses som en svaghet i rättssystemet. Samtidigt kan det ses som en styrka eftersom det skyddar barn från de potentiella trauman som kan uppkomma genom fysisk närvaro i rättssalen. Denna balans mellan att skydda barn och domstolens ansvar för den materiella processledningen kan därför vara svår att uppnå.

Enligt 46 kap. 4 § 2 st. RB ska rätten försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i de uttalanden som görs. Den nuvarande lydelsen – som är

från 1987 – verkar utgå från en tid då användningen av videoinspelade förhör inte var lika utbredd som den är idag. Som bestämmelsen är skriven idag verkar den snarare utgå från att alla parter och vittnen är fysiskt närvarande vid huvudförhandlingen. Det är också under dessa omständigheter som domstolen förväntas avhjälpa otydligheter och ofullständigheter. Hur domstolen ska avhjälpa otydligheter eller ofullständigheter i uttalanden som görs under *videoinspelade förhör* diskuteras inte över huvud taget. Det faktum att lagstiftaren vid 1987 års ändringar inte tog hänsyn till att barn i allmänhet inte närvarar i rättssalen är inte särskilt förvånande. Vid denna tidpunkt – drygt 25 år efter att domstolen första gången accepterade videoförhör med barn – var omständigheterna annorlunda, vilket rimligen förklarar bestämmelsens utformning. Det som däremot framstår som anmärkningsvärt är att lagtexten inte har uppdaterats för att återspegla den nuvarande och utbredda användningen av videoinspelade förhör med barn. Denna brist på aktualisering skapar en osäkerhet som kan leda till inkonsekvent rättstillämpning över tid, vilket riskerar att underminera både rättssäkerheten och principen om en rättvis rättegång.

Som snippadomen visat kan rättens förmåga att adressera brister i barns utsagor ha direkt inverkan på utgången i målet. För att undvika att åtal ogillas på grund av oklarheter i barns utsagor bör lagstiftningen anpassas för att bättre återspegla dagens användning av videoinspelade barnförhör. Avsaknaden av en nyanserad reglering kan leda till att domstolarna tolkar och tillämpar 46 kap. 4 § 2 st. RB på olika sätt, vilket i sin tur bidrar till en oförutsägbar rättstillämpning. Denna brist på förutsägbarhet är särskilt besvärande för den tilltalade som står inför osäkerhet om rätten kommer att hantera eventuella otydligheter eller ofullständigheter i barnets utsaga eller ogilla åtalet. Även barnet påverkas av en oförutsägbar rättstillämpning. Det kan också ifrågasättas om domstolen beaktar barnets bästa när rätten väljer att ogilla åtalet trots att det finns otydligheter i barnets uttalanden som hade kunnat klargöras genom materiell processledning.

Flera förslag har presenterats för hur domstolen kan utöva materiell processledning när barns utsagor presenteras för rätten genom uppspelning av

videoinspelade förhör. Eftersom videoinspelade förhör används som ett verktyg för att skydda barn, vore det inte rimligt att helt frångå nuvarande praxis. Däremot hade det varit mer lämpligt om rätten, i anslutning till varje barnförhör, noggrant utvärderar behovet av att rätta till eventuella otydligheter eller ofullständigheter i barns utsagor. Med andra ord bör nuvarande praxis kompletteras med ytterligare åtgärder för att rätten ska kunna utöva materiell processledning i de fall det behövs.

Ett tänkbart förslag är att införa ett särskilt stycke i 46 kap. 4 § 2 st. RB som reglerar hur domstolen ska hantera dessa situationer. Ett sådant stycke skulle exempelvis kunna inkludera bestämmelser om domstolens befogenhet att hålla tilläggsförhör med barnet om det uppstår frågor eller oklarheter *efter* att de videoinspelade förhören har spelats upp. En sådan anpassning skulle inte bara främja en mer konsistent och förutsägbar rättstillämpning, utan också stärka skyddet för barn genom att säkerställa att deras utsagor hanteras med hänsyn till deras särskilda behov.

Förslaget om tilläggsförhör enligt 35 kap. 15 § RB väcker många viktiga överväganden om barnets bästa. Ett av de primära syftena med videoförhör är att hålla barnet utanför rättssalen för att skapa en trygg miljö där barnet kan lämna sin berättelse. En tillämpning av bestämmelsen skulle kräva att barnet närvarar i rättssalen, vilket skulle underminera detta syfte. Även om tilläggsförhör syftar till att begränsa förhöret till kompletterande frågor utifrån det tidigare barnförhöret, finns det en risk att förhöret övergår till ett ordinärt korsförhör. Därför bör utrymmet för åklagaren och försvararen att ställa kompletterande frågor genom förhørsledaren redan under förundersökningen utökas. På så sätt kan behovet att tilläggsförhör i domstolen begränsas till att endast omfatta kompletterande frågor från rättens sida.

Användningen av videoinspelade barnförhör påverkar inte endast domstolens möjlighet att ställa frågor till barnet. För den tilltalade och försvararen blir det svårare att förhöra barnet på ett sätt som efterliknar det ordinära korsförhöret. Detta kan givetvis uppfattas som en nackdel för den tilltalade. Dock innebär

användningen av videoinspelade förhör med barn inte nödvändigtvis en kränkning av den tilltalades rätt till en rättvis rättegång. Emellertid är det viktigt att noggrant överväga om något av de olika förslagen möjligtvis kan innebära en sådan kränkning. Som nämndes ovan är att de föreslagna åtgärderna inte avsedda att helt ersätta nuvarande praxis med videoinspelade barnförhör, utan snarare att komplettera den. Mot denna bakgrund är det inte troligt att dessa förslag skulle placera den tilltalade i en sämre position, förutsatt att den tilltalade har fått möjlighet att ställa frågor till barnet någon gång under processen.

Avslutningsvis ska nämnas att det inte endast är barns utsagor som presenteras för rätten genom uppspelning av videoinspelade förhör. Förslagen om hur domstolen kan utöva materiell processledning när bevisningen läggs fram på detta sätt torde därför i stort sett kunna tillämpas även i andra fall, inte bara när målsäganden är ett barn. I 35 kap. 14 § RB finns andra undantag än den som diskuterats i uppsatsen. Dessutom pekar tillkomsten av 35 kap. 15 § RB på att det finns en tydlig ambition från lagstiftarens sida att öka användningen av videoinspelade förhör även i andra fall, särskilt när det kommer till användningen av tidiga vittnesmål. Denna utveckling medför utmaningar liknande dem som uppstår i mål där målsäganden är ett barn. Problem av motsvarande slag kan nämligen uppkomma även om en förhörsperson (barn eller vuxen) utsatts för brott. När förhörspersonen inte närvarar i rättssalen blir domstolen förhindrad att ställa följdfrågor för att klargöra eventuella oklarheter som framkommer i det videoinspelade förhöret. Behovet av tydliga riktlinjer för hur domstolen ska utöva materiell processledning när bevisningen läggs fram genom uppspelning av videoinspelade förhör måste alltså ses ur ett bredare perspektiv än det som diskuterats i denna uppsats.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Kommittébetänkanden

SOU 1938:44 Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk.

SOU 1982:26 Översyn av rättegångsbalken I – processen i tingsrätt.

SOU 2000:42 Barnmisshandel Polisens och åklagarnas handläggningstider och arbetsmetoder.

SOU 2001:103 En modernare rättegång.

SOU 2013:17 Brottmålsprocessen.

SOU 2015:52 Rapport från Bergwallkommissionen.

SOU 2016:19 Barnkonventionen blir svensk lag.

SOU 2017:7 Straffprocessens ramar och domstolens beslutsunderlag i brottmål – en bättre hantering av stora mål.

SOU 2017:46 Stärkt ordning och säkerhet i domstol.

SOU 2022:70 En uppväxt fri från våld.

Propositioner

Prop. 1942:5 Kungl. Maj:ts proposition nr 5.

Prop. 1986/87:89 Om ett reformerat tingsrättsförfarande.

Prop. 1998/99:133 Särskild företrädare för barn.

Prop. 2004/05:131 En modernare rättegång – reformering av processen i allmän domstol.

Prop. 2005/06:68 Försäljning av barn, barnprostitution och. Barnpornografi – Fakultativt protokoll till konventionen om barnets rättigheter.

Prop. 2016/17:68 Misstänkta rätt till insyn i förundersökningar.

Prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.

Prop. 2018/19:81 Stärkt ordning och säkerhet i domstol.

Prop. 2020/21:209 Utökade möjligheter att använda tidiga förhör.

Prop. 2021/22:186 En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring.

Myndighetspublikationer och rapporter

Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 om barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa. 2013.
[Citeras: CRC/C/GC/14]

Åklagarmyndigheten. Brott mot barn. Rättslig vägledning 2023:9
Utvecklingscentrum. 2023.
[Citeras: Åklagarmyndigheten 2023]

JO-beslut

JO 1995/96 s. 89

JO 2008/09 s. 92.

Beslut 2023-03-02, ”Anmälningar mot Hovrätten för Västra Sverige”, Dnr 1766-2023.

Litteratur

Carlson, Per & Persson, Mikael, *Processrättens grunder*, Sjunde upplagan, [rev.] uppl., Iustus, Uppsala, 2004.
[Citeras: Carlson & Persson 2004]

Dahlström-Lannes, Monica, *Mot dessa våra minsta [sexuella övergrepp mot barn]: om barns rätt till skydd mot sexuella övergrepp: om polisutredning, samarbete och personliga erfarenheter*, [Ny utg.], Dejavu, Stockholm, 2010.
[Citeras: Dahlström-Lannes 2010]

Danelius, Hans, Danelius, Johan, Bull, Thomas & Cameron, Iain, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de*

mänskliga rättigheterna, Sjätte upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2023.

[Citeras: Danelius m.fl. 2023]

Diesen, Christian, *Bevis 6 Sexuella övergrepp mot barn*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2001.

[Citeras: Diesen 2001]

Ekelöf, Per Olof & Edelstam, Henrik, *Rättegång Första häftet*, Åttonde upplagan, [rev.] uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2022.

[Citeras: Ekelöf & Edelstam 2002]

Ekelöf, Per-Olof, Edelstam, Henrik och Heuman, Lars, *Rättegång Fjärde häftet*, Sjunde upplagan, Stockholm 2009.

[Citeras: Ekelöf m.fl. 2009]

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik & Pauli, Mikael (2011), *Rättegång Femte häftet*, 8 rev. och utök. upplaga, Norstedt, Stockholm.

[Citeras: Ekelöf m.fl. 2011]

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik, Heuman, Lars & Pauli, Mikael, *Rättegång Första häftet*, Nionde upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2016.

[Citeras: Ekelöf m.fl. 2016]

Ekelöf, Per Olof, Bellander, Henrik, Edelstam, Henrik & Pauli, Mikael, *Rättegång Femte häftet*, Nionde upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2024

[Citeras: Ekelöf m.fl. 2024]

Eklund, Hans & Lindell, Bengt, *Straffprocessen*, Första upplagan, Iustus förlag, Uppsala 2005.

[Citeras: Eklund & Lindell 2005]

Granhag, Pär Anders, Strömwall, Leif A., Ask, Karl & Landström, Sara (red.), *Handbok i rättspsykologi*, Andra upplagan, Liber, Stockholm, 2021.

[Citeras: Granhag m.fl. 2021]

Gunnarsson, Åsa & Svensson, Eva-Maria, *Rättsdogmatik: som rättsvetenskapligt perspektiv och metod*, Första upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2023.

[Citeras: Gunnarsson & Svensson 2023]

Hjertstedt, Mattias, 'Beskrivningar av rättsdogmatisk metod [Elektronisk resurs] om innehållet i metodavsnitt vid användning av ett rättsdogmatiskt

tillvägagångssätt. *Festskrift till Örjan Edström*. 2019, s. 165-173, hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-159652>>

Kleineman, Jan, 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria – Zamboni, Mauro (red.): *Juridisk metodlära*, Andra upplagan, Lund 2018
[Citeras: Kleineman 2018]

Larsson, Anneli S. & Sjöberg, Rickard L. (red.), *Barnförhör: att få vetenskap och juridik att fungera i praktiken*, Första upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2022.
[Citeras: Larsson & Sjöberg 2022]

Lindblom, Per Henrik, *Sena uppsatser: om domstolsprocessen, processmaterialet och den alternativa tvistelösningen*, Första upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2006.
[Citeras: Lindblom 2006]

Lindell, Bengt, *Notorietet och kontradiktion*, Iustus, Uppsala, 2007.
[Citeras: Lindell 2007]

Mellqvist, Mikael & Lindh, Anna-Karin, *Processrätt: grunderna för domstolsprocessen*, Fjärde upplagan, Iustus förlag, Uppsala, 2020.
[Citeras: Mellqvist & Lindh 2020]

Nowak, Karol, *Oskyldighetspresumtionen [Elektronisk resurs]*, Första upplagan, Norstedts Juridik, Diss. Göteborg: Handelshögskolan, 2003, Stockholm, 2003.
[Citeras: Nowak 2003]

Peczenik, Aleksander, *Juridikens teori och metod: en introduktion till allmän rättslära*, Första upplagan, Fritze, Stockholm, 1995.
[Citeras: Peczenik 1995]

Olivecrona, Karl, *Rättegången i brottmål enligt RB*, Andra upplagan, omarb. uppl., Norstedt, Stockholm, 1961.
[Citeras: Olivecrona 1961]

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod, argumentation och språk*, Femte upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2021.
[Citeras: Sandgren 2021]

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, Fjärde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2018.
[Citeras: Sandgren 2018]

Singer, Anna, *Barns rätt*, Tredje upplagan, Iustus förlag, Uppsala, 2022.
[Citeras: Singner 2006]

Sonander, Anna, *Att arbeta med barn som brottsoffer: en rättssociologisk studie*, Department of Sociology, Lund University, Diss. Lund: Lunds universitet, 2008, Lund, 2008.
[Citeras: Sonander 2008]

Sutorius, Helena & Kaldal, Anna, *Bevisprövning vid sexualbrott*, Första upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2003.
[Citeras: Sutorius & Kaldal 2003]

Tidskrifter och tidningsartiklar

Forsgren, Mikael, "En straffprocess för hönstjuvar?", *SvJT*, 2018, s. 55-64, tillgänglig på <<https://svjt.se/svjt/2018/64>>, hämtad 2024-03-25.

Gustafsson, Amanda, "Snippadomen tas upp av Högsta domstolen", SVT Nyheter, 2023-05-15, tillgänglig på <<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vast/snippadomen-tas-upp-av-hogsta-domstolen>>, hämtad 2024-03-11.

Hedbom, Petra, "Digital proteststorm över snippadom", *TT Nyhetsbyrån*, 2023-02-27, tillgänglig på <<https://www.svd.se/a/JQ7pG7/digital-proteststorm-over-snippadom>>, hämtad 2024-03-12.

Jareborg, Nils, "Rättsdogmatik som vetenskap", *SvJT*, 2004, s. 1-10, tillgänglig på <<https://svjt.se/svjt/2004/10>>, hämtad 2024-02-01.

Larson, Daniel, "Materiell processledning brast i Snippamålet – brottsrubricering kom bort", *JUNO*, 2023-05-09, tillgänglig på <<https://www.nj.se/nyheter/materiell-processledning-brast-i-snippamalet-brottsrubricering-kom-bort>>, hämtad 2024-03-05.

Stein, Kristin, "Hundratals i demonstration: Måste visa vårt stöd för den här flickan", TV4 Nyheterna, 2023, tillgänglig på <<https://www.tv4.se/artikel/ANff3dBgPNMaGQGHNB84h/stor-demonstration-mot-domen-i-snippafallet>>, hämtad 2024-02-19.

Övrigt

Åklagarmyndigheten, 2023-03-20, Dnr AMR-1685-23, ”Överklagande av en hovrättsdom – våldtäkt mot barn”, tillgänglig på <https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/verksamheten-i-hogsta-domstolen/overklaganden/amr-1685-23-overklagande-valdtakt-mot-barn.docx.pdf>, hämtad 2024-02-28.

Rättsfallsförteckning

Svenska domstolar

Högsta domstolen

NJA II 1943 s. 457.

NJA 1963 s. 555.

NJA 1993 s. 616.

Högsta domstolens beslut 2023-11-17 i mål nr B 1937-23.

Hovrättsavgöranden

RH 2015:40.

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2023-02-23 i mål nr B 6074-22.

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2024-03-06 i mål nr B 1944-21.

Tingsrättsavgöranden

Örebro tingsrätts dom 2005-10-14 i mål nr B 3514-05.

Södertörns tingsrätts dom 2014-11-14 i mål nr B 8323-11.

Kalmar tingsrätts dom 2018-03-23 i mål nr B 115-18.

Europadomstolen

S.N. mot Sverige, nr 34209/96, dom meddelad 2 juli 2002.

A.G. mot Sverige, nr 315/09, dom meddelad 10 januari 2012.